

Міністерство освіти і науки України
Одеський національний технологічний університет
Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВАРА

**на тему «Розробка екскурсійної програми по м. Одеса для гостей
ОНТУ під час святкових заходів»**

Здобувачки Валерії ОЛЬШАНСЬКОЇ

3 курсу групи МТз-33с

Керівники: Олена МЕЛІХ

В'ячеслав ІВАНЧЕНКОВ

Кваліфікаційна робота допускається до захисту

Рішення кафедри від 01 червня 2023 р., протокол № 10

Завідувачка кафедри ТБтаР Наталя ДОБРЯНСЬКА
(назва кафедри) (підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Одеса – 2023 рік

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет технології вина та туристичного бізнесу

Кафедра туристичного бізнесу та рекреації

Ступінь вищої освіти бакалавр

Спеціальність 242 Туризм

Освітня програма Міжнародний туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри ТБтаР

Наталя ДОБРЯНСЬКА

« ____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Ольшанської В.С.

ПІБ

1. Тема роботи «Розробка екскурсійної програми по м. Одеса для гостей ОНТУ під час святкових заходів»

Затверджена наказом ОНТУ від 06 лютого 2023 р. наказ № 69-03 (на зміну № 506-03 від 31.08.2022)

2. Термін здачі здобувачем закінченої роботи 01 червня 2023 р.

3. Вихідні дані роботи

Література з розвитку екскурсійної та туристичної сфери, законодавство, інтернет-джерела

4. Перелік питань, які потрібно розробити

- 1) ЕКСКУРСІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЯК ЧАСТИНА КУЛЬТУРНИХ ТА НАУКОВИХ ВІДНОСИН І ТРАДИЦІЙ
- 2) МІСТО ОДЕСА – МІСТО СТРАТЕГІЧНОЇ ТУРИСТСЬКОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ
- 3) РОЗРОБКА ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЕКСКУРСІЙНОЇ ПРОГРАМИ ПО М. ОДЕСА ДЛЯ ГОСТЕЙ ОНТУ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначення обов'язкових креслень)

Презентація (23 слайдів)

6. Консультанти по роботі із зазначенням розділів роботи, що відносяться до їх компетенції:

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 3			

7. Дата видачі завдання – «06» лютого 2023 р.

Керівники _____ Олена МЕЛІХ

_____ В'ячеслав ІВАНЧЕНКОВ

Завдання прийняла до виконання _____ Валерія ОЛЬШАНСЬКА

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Термін виконання етапів роботи
1	ЕКСКУРСІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЯК ЧАСТИНА КУЛЬТУРНИХ ТА НАУКОВИХ ВІДНОСИН І ТРАДИЦІЙ	10.03.2023
2	МІСТО ОДЕСА – МІСТО СТРАТЕГІЧНОЇ ТУРИСТСЬКОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ	31.03.2023
3	РОЗРОБКА ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЕКСКУРСІЙНОЇ ПРОГРАМИ ПО М. ОДЕСА ДЛЯ ГОСТЕЙ ОНТУ	25.05.2022
4	Оформлення роботи	01.11.2022
5	Підготовка презентації	05.11.2022

Здобувачка _____ Валерія ОЛЬШАНСЬКА

Керівники роботи _____ Олена МЕЛІХ

_____ В'ячеслав ІВАНЧЕНКОВ

Несу відповідальність за ідентичність електронного та друкованого варіантів кваліфікаційної роботи, даю згоду на обробку персональних даних та не заперечую проти розміщення кваліфікаційної роботи на офіційних web-ресурсах ОНТУ.

Підтверджую, що в кваліфікаційній роботі відсутні порушення норм академічної доброчесності.

Здобувач-дипломник _____ Валерія ОЛЬШАНСЬКА

підпис

АНОТАЦІЯ на кваліфікаційну роботу бакалавра

ДРБ містить 123 сторінок, 4 таблиці, список літератури з 51 найменування, 4 додатка.

Метою виконання роботи є розробка екскурсійної програми по м. Одеса.

Об'єктом аналізу, узагальнень і дослідження виступають міські екскурсії.

Завданням роботи передбачено охарактеризувати теоретико-методологічні аспекти розбудови та проведення екскурсій, описати екскурсії – як засіб підвищення культурного та наукового рівня екскурсантів та туристів (гостей Одеського національного технологічного університету (далі *ОНТУ*), охарактеризувати м. Одеса – як одну з найважливіших туристичних локацій України, запропонувати гостям ОНТУ екскурсійну програму по місту.

За результатами виконаної роботи сформульовані висновки щодо важливості поєднання в екскурсіях історичного минулого, сучасності та перспектив розвитку майбутнього. В даній темі – історичного минулого, сучасного та майбутнього ОНТУ і м. Одеси.

Одержані результати (екскурсія) можуть бути використані при розширенні асортименту екскурсійних послуг в агенціях та бюро, при організації та проведенні святкових заходів в ОНТУ.

Рік захисту роботи 2023.

SUMMARY of the qualification work

The work contains 123 pages, 4 tables, a list of literature from 51 names, 4 appendices.

The purpose of the work is to develop an excursion program in Odessa.

City tours are the object of analysis, generalizations and research.

The tasks of the work are

to characterize the theoretical and methodological aspects of the construction and conduct of excursions,

to describe excursions as a means of raising the cultural and scientific level of excursionists and tourists (guests of the Odesa National University of Technology (*hereinafter ONUT*),

to characterize the city of Odessa as one of the most important tourist locations in Ukraine, to offer guests of ONUT an excursion program around the city.

Based on the results of the work, conclusions were formulated regarding the importance of combining the historical past, modernity and prospects of future development in excursions. In this topic - the historical past, present and future of ONUT and Odessa.

The obtained results (excursion) can be used to expand the range of excursion services in agencies and bureaus, to organize and hold festive events at ONUT.

Protection of this work – 2023.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ЕКСКУРСІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЯК ЧАСТИНА КУЛЬТУРНИХ ТА НАУКОВИХ ВІДНОСИН І ТРАДИЦІЙ.....	7
1.1. Сутність та види екскурсій.....	7
1.2. Правила та умови проведення екскурсій.....	26
1.3. Етапи підготовки та проведення екскурсій.....	35
Висновки до розділу 1.....	45
РОЗДІЛ 2 МІСТО ОДЕСА – МІСТО СТРАТЕГІЧНОЇ ТУРИСТСЬКОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ.....	47
2.1. Соціально-економічне становище міста.....	47
2.2. Напрямки розвитку туристського потенціалу міста	54
2.2.1. Музейна складова екскурсій містом	62
2.2.2. Цікаві локації для екскурсійного показу для гостей ОНТУ	65
Висновки до розділу 2.....	83
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЕКСКУРСІЙНОЇ ПРОГРАМИ ПО М. ОДЕСА ДЛЯ ГОСТЕЙ ОНТУ.....	84
3.1. Формування технологічної карти (для пішохідно-автобусного маршруту).....	84
3.2. Розрахунки вартості екскурсії.....	92
Висновки до розділу 3.....	94
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	103
ДОДАТКИ.....	108

ВСТУП

Одеський національний технологічний університет народився 20 жовтня 1902 року, тому в 2022 році він святкував свій 120-ий ювілей. Це не просто історія закладу освіти, це вагомий внесок в культуру і науку міста, регіону, України та світу.

У 1902 році це було Одеське борошномельне училище, сьогодні Одеський національний технологічний університет.

Професор Кнаббе В.С., перший ректор, створив умови розбудови потужної школи технології зберігання і переробки зерна, під керівництвом Рейсіха В.Г. школа стала училищем. У 1929 році професор К.А. Богомаз, який був призначений директором технікуму, забезпечив розвиток спеціальностей і створення нових кафедр і факультетів і у 1929 році реорганізував технікум в Одеський інститут технології зерна та борошна. Професор В.Ф. Чайковський, який був призначений ректором у 1968 році, реорганізував Одеський інститут інженерів борошномельної промисловості та елеваторного господарства в Одеський технологічний інститут харчової промисловості ім. М.В. Ломоносова. У 1994 році інститут було перетворено в Одеську державну академію харчових технологій, яка у 2002 році набула національного статусу. Також на базі Одеського технологічного інституту харчової і холодильної промисловості виник Інститут холоду, який у 1994 році став Одеською державною академією холоду. Потім ці два заклади об'єдналися та сьогодні є одним з потужних закладів освіти і науки, до якого прямують науковці, вчені, студенти, бізнес, щоб відсвяткувати разом певні заходи: конференції, тренінги, олімпіади, конкурси, наукові дискусії, просто національні та міжнародні свята.

Тому обрана тема цієї роботи не випадкова. Розробити екскурсію для гостей ОНТУ по м. Одеса – це можливість поєднати науковий туризм, ділові стосунки, навчання і розваги в туристичній Одесі.

РОЗДІЛ 1 ЕКСКУРСІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЯК ЧАСТИНА КУЛЬТУРНИХ ТА НАУКОВИХ ВІДНОСИН І ТРАДИЦІЙ

1.1. Сутність та види екскурсій

Зі словом «екскурсія» у кожного з нас пов'язані різні спогади про туристичні поїздки, нові місця, емоційні переживання. Важко уявити собі людину, яка за своє життя жодного разу не брала участі в екскурсіях. Наприклад, у дитячому садку малюків водять на екскурсії до зоопарку для знайомства з дивовижними звірами, у найближчій гайок, щоб восени помилуватися золотом в'янучої природи і зібрати опале листя для гербарію. У школі учні відвідують музеї, підприємства, беруть участь у екскурсіях містом. Ставши дорослими, ми самі обираємо цікаві для нас екскурсії, на яких можна зустрітися з чимось малознайомим, але вкрай цікавим, або ще раз побачити вже відоме, щоб відкрити в ньому щось нове для себе, без чого життя просто нудне, нецікава. Екскурсія супроводжує нас усе життя. Вона — прекрасний вчитель, що дотримується непорушного пізнавального правила: краще один раз побачити, ніж сто разів почути.

Екскурсія для учасників — це інтелектуальне задоволення, а для екскурсоводів — це складний творчий процес, успіх якого залежить від глибини краєзнавчих знань екскурсовода і від того, чи володіє він відточеною інформацією ведення екскурсій, чи має талант педагога та актора.

Екскурсія — серцевина туризму. Лише складні спортивні походи та нечисленні спеціалізовані тури, такі як мисливський та рибальський, можуть обходитися без неї. При організації інших видів туризму — культурного, археологічного, ботанічного, наукового, екологічного, споглядального, релігійного, освітнього, навчального — екскурсії обов'язково входять у програми поїздок [1].

Екскурсія (від лат. *excursio* — прогулянка, поїздка, похід) — колективне відвідування музею, пам'ятного місця, виставки, підприємства тощо; поїздка, прогулянка з освітньою, науковою, спортивною або розважальною метою. Показ об'єктів відбувається під керівництвом кваліфікованого фахівця — екскурсовода, який передає аудиторії бачення об'єкта, оцінку пам'ятного місця, розуміння історичної події, пов'язаного з цим об'єктом. Екскурсії можуть бути як самостійною діяльністю, так і частиною комплексу туристичних послуг [2].

Екскурсія — цілеспрямований та запрограмований наочний процес пізнання особою оточуючого світу, побудований на поєднанні зорових, слухових та інших вражень.

Екскурсія — туристична послуга тривалістю до 24 годин у супроводі екскурсовода за заздалегідь затвердженим маршрутом для забезпечення задоволення духовних, естетичних, інформаційних потреб туристів.

Екскурсія — послуга з організації відвідування об'єктів показу (пам'ятки природної, культурно-історичної спадщини, промислових підприємств тощо) індивідуальними туристами (екскурсантами) або туристичними групами, що полягає в ознайомленні або вивченні даних об'єктів у супроводі екскурсовода, гίδα-перекладача тривалістю менше 24 годин без ночівлі.

Екскурсійний процес складається із контакту екскурсовода з екскурсантом, а задачами екскурсії є: побачити, почути, відчутти та оволодіти навичками.

У процесі пізнання екскурсовод допомагає екскурсантам впоратися з основними задачами екскурсії:

- показати екскурсанту об'єкти (побачити), завдяки яким відкривається тема екскурсії;
- почути про дані об'єкти необхідну інформацію;

- відчуті співпереживання, співучасть з певними історичними подіями;
- оволодіти екскурсантам практичними навичками самостійного спостереження та аналізу екскурсійних об'єктів [3].

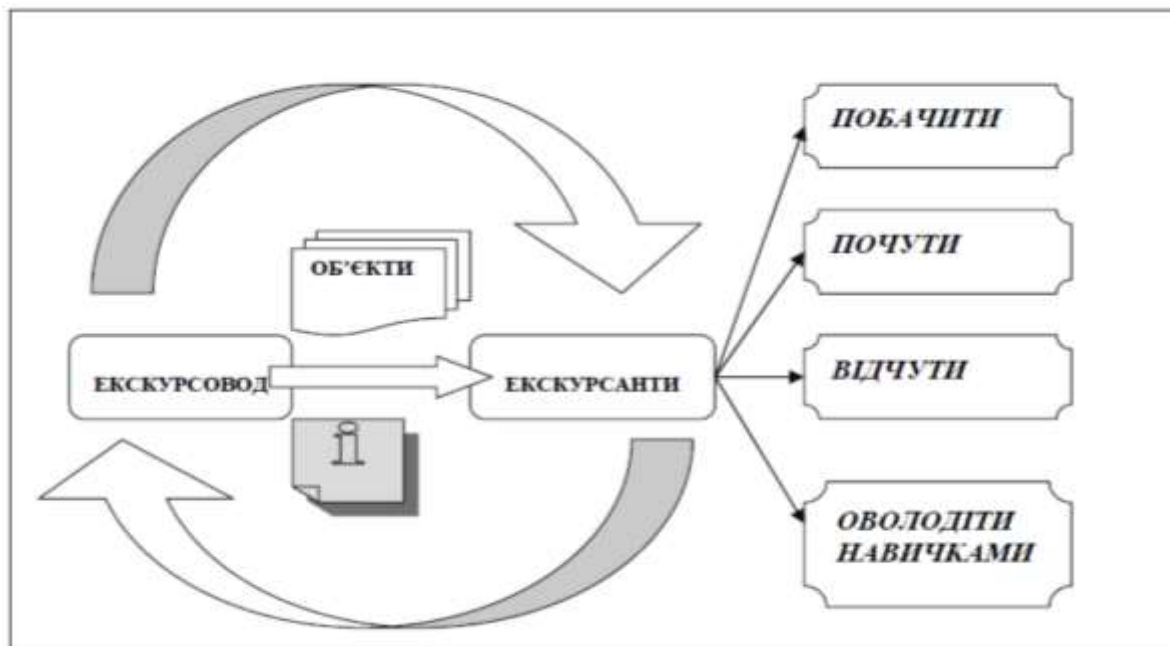

Рис. 1. Схема екскурсійного процесу

Необхідно констатувати той факт, що однією з важливих складових туристичного продукту є екскурсійна програма. Від того, як вона складена і на якому рівні проводяться екскурсії, залежить враження від країни, в яку ми приїжджаємо.

В даний час основна маса туристів користується груповими екскурсіями. До екскурсій висуваються певні вимоги. Головна вимога до будь-якої екскурсії — її має проводити висококваліфікований гід, який має ліцензію, видану туристичною владою країни. Останнім часом стає дедалі популярнішим індивідуальний туризм. Туристи можуть замовити індивідуальні екскурсії. Програма для таких екскурсій складається «на замовлення клієнта», передбачається надання машини представницького класу з водієм та супровід гіда.

Отже, екскурсійне обслуговування є як самостійною діяльністю, і частиною комплексу туристських послуг. Екскурсії — це реальна можливість для ознайомлення з історією, культурою, звичаями, духовними та релігійними цінностями даної країни та її народу.

Існує думка, що екскурсії — це маленькі дисертації. Справді, екскурсія може бути науковою роботою. У ній є наукове дослідження. Виконавши його, автор захищає його перед аудиторією екскурсантів, свого роду вченою радою. І аудиторія дає оцінку екскурсії – дисертації, чи гідний автор визнання, тобто присудження йому своєрідного наукового ступеня. Так, з визнання аудиторією успішних екскурсій створюється загальноновизнане значення та вплив екскурсовода, тобто його авторитет. Зазначений авторитет здатний бути для екскурсовода міцним зв'язком між плідною педагогічною діяльністю та авторськими екскурсіями.

Отже, екскурсія є наочний процес пізнання людиною навколишнього світу, побудований на заздалегідь підібраних об'єктах, що знаходяться в природних умовах або розташованих в приміщеннях підприємств, лабораторій, науково-дослідних інститутів та ін.

При розгляді поняття «сутність екскурсії» необхідно пам'ятати обумовленість екскурсійного процесу об'єктивними вимогами. Кожна екскурсія представляє особливий процес діяльності, суть якого зумовлена конкретними закономірностями (тематичність, цілеспрямованість, наочність, емоційність, активність та ін.).

У ході екскурсійного процесу екскурсовод допомагає екскурсантам побачити об'єкти, на основі яких розкривається тема (перше завдання), почути про ці об'єкти необхідну інформацію (друге завдання), відчутти «велич подвигу», значення історичної події (третє завдання), опанувати практичні навички самостійного спостереження та аналізу екскурсійних об'єктів (четверте завдання). У вирішенні останнього завдання велике місце займає формування вміння бачити.

Вміння бачити, як естетичне сприйняття зводиться до вміння сприймати архітектурні маси, фарби, лінії різного роду, угруповання мас, фарб, ліній та його комплекси за умов перспективи, світла, повітря, кута зору.

Вміння бачити, як історичне сприйняття полягає в наступному:

- по-перше, треба вміти знайти в екскурсійному об'єкті типові риси та особливості історико-культурного характеру;
- по-друге, треба вміти визначити нашарування в екскурсійному об'єкті, зроблені часом, та його еволюцію;
- по-третє, треба вміти знайти історичні факти в монументальних та музейно-історичних пам'ятниках — завдання, яке завжди потребує великих знань та навичок.

Матеріал екскурсії, професійна майстерність екскурсовода у його викладі дають можливість екскурсантам аналізувати, робити необхідні висновки. Ці вміння під час показу та оповідання екскурсантам прищеплює екскурсовод. При цьому як активні помічники екскурсовода виступають автори екскурсії [4].

Одне із завдань екскурсії — виробити в екскурсантів ставлення до теми екскурсії, діяльності історичних осіб, подій, фактів, загалом матеріалу екскурсії і дати їй свою оцінку.

Дати оцінку — означає скласти уявлення про будь-кого, чимось, визначити значення, характер, роль когось чи чогось, визнати чийсь переваги, позитивні якості.

Оцінка екскурсії — це висновки екскурсанта, до яких його підводить екскурсовод.

Ставлення до екскурсії слід розуміти як: певний погляд екскурсанта на історичний період, якому присвячено екскурсію; сприйняття будь-яких дій; розуміння конкретної ситуації, у якій був письменник, скульптор (художник), створюючи свій твір.

У цьому процесі велику роль відіграють матеріал екскурсії, подання його екскурсоводом, «кут зору» на подію та оцінка екскурсоводом, а також переконаність екскурсовода у своїй правоті. Головне в цьому процесі – проблема розуміння. Більшість екскурсантів сприймають точку зору екскурсовода, яка стає основою розуміння матеріалу та вироблення ставлення до предмета показу та оповідання.

У короткій формі сутність екскурсії можна визначити так: екскурсія — сума знань, у специфічній формі сполучених групою людей, та певна система дій щодо їх передачі.

Впродовж свого становлення розглядане поняття екскурсії еволюціонувало та набувало сучасного змісту. В даний час екскурсія виступає чимось закінченим, цілісним, що має свої специфічні функції й ознаки, своєрідну індивідуальну методичку. Значною мірою вона збагатилася за змістом, формами проведення і методикою подання матеріалу. Шлях становлення поняття «екскурсія» наведений у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Шлях становлення поняття «екскурсія»

Цілі	Завдання	Форми проведення
Прикладна	Пошук лікарських трав, ягід, грибів, фруктів	Прогулянка
Навчальна	Засвоєння учнями тематичних знань зі шкільного предмета (географії та історії рідного краю тощо)	Урок поза класним приміщенням
Наукова	Пошук експонатів для краєзнавчого музею	Експедиція
Культурно-просвітницька та організація дозвілля	Розширення загального світогляду людини, ознайомлення з визначними місцями та пам'ятками, набуття знань у поєднанні з активним відпочинком	Бесіда в туристському поході, шляхова екскурсійна інформація, оглядова і тематична екскурсії

Сьогодні екскурсія — це процес пізнання людиною навколишнього світу, що передбачає ознайомлення з об'єктами «наживо», тобто в місцях

їхнього розташування. При цьому огляд пам'яток відбувається під керівництвом кваліфікованого фахівця — екскурсовода та супроводжується його розповіддю. Процес пізнання на екскурсії підпорядкований завданню розкриття певної теми. Екскурсовод передає аудиторії бачення об'єкта, оцінку визначного місця, розуміння історичної події. Йому не байдуже, що побачать екскурсанти, як вони зрозуміють почуте. Він своїми поясненнями підводить екскурсантів до необхідних висновків і оцінок, досягаючи тим самим потрібної мети.

Кожна екскурсія виконує одну чи кілька з існуючих функцій (рис.2):

1). Функція пізнання є провідною для екскурсії. Вона спрямована на формування нових знань науково-популярного характеру. Принцип науковості передбачає достовірність матеріалу. Усі факти, події, теоретичні положення подаються в науковому трактуванні, одержують висвітлення з урахуванням досягнень тих галузей сучасної науки, до яких вони мають відношення [5].

Рис. 2. Функції екскурсії

Достовірність знань вимагає від екскурсовода кропіткої роботи при написанні індивідуального тексту. Він повинен користуватися лише науковими чи науково-популярними джерелами, матеріалами відомих авторів, чия компетентність не викликає сумніву. Неприпустиме

використання анонімних матеріалів з «Інтернету», також не варто довіряти невідомим авторам. При підготовці тексту екскурсовод може звертатися за консультаціями до експертів, у т.ч. із проханням «переглянути текст екскурсії».

Однак текст екскурсії може містити й «не наукову» інформацію. Найчастіше — це легенди, міфи, вірування, цитати з художніх творів. Екскурсовод (наприклад, зі словами «існує така легенда») має наголошувати на характері цієї інформації. Такі речі зазвичай цікаві для екскурсантів і добре ними сприймаються. Тому розповідь бажано розбавляти легендами, міфами, цитатами та ін. Часто вони забезпечують перепочинок у пізнанні складнішого, наукового за змістом матеріалу, тим самим поліпшуючи його сприйняття [3].

Популярність наукових знань полягає в тому, що вони мають бути присвячені тематиці, цікавій широкому загалу. Екскурсійною методикою такі теми вже окреслені — вони знайшли своє відображення у класифікації екскурсій за змістом: культово-релігійна, історична, природознавча, мистецтвознавча, літературна, виробнича, архітектурна тематики. Детально вони розглядатимуться пізніше.

Тематична спрямованість знань зводиться до того, що весь матеріал підпорядковується єдиному завданню - розкриттю теми. Завдяки цьому знання набувають системного характеру, тобто подаються як єдине ціле. На одній екскурсії може розкриватися кілька тем одразу (наприклад, на оглядовій), однак все одно вони повинні переплітатися, ув'язуватися між собою.

Процес пізнання на екскурсії вимагає завершеності в розкритті теми, тому екскурсовод зобов'язаний розкрити тему до кінця за відведений для екскурсії час.

Принцип популярності також передбачає, що знання повинні бути доступними. Це означає, що для їх сприйняття екскурсантам не потрібна

попередня підготовка. Успіх екскурсії залежить від того, наскільки зрозуміло викладається матеріал, наскільки його зміст сприймається аудиторією. І це визначається не тільки складністю самого тексту, але й науково-освітнім рівнем екскурсантів, особливо їх професійною освітою - якщо вона збігається з тематикою екскурсії, то розповідь може містити глибший аналіз, спиратися на складні поняття, активно використовувати терміни без тлумачення тощо. Якщо ж це діти, розповідь повинна бути простою і нею не варто зловживати. Залежно від аудиторії, текст екскурсії має три рівні складності:

- для дітей;
- для загалу;
- для фахових груп.

Для останніх найчастіше організовуються екскурсії під час конференцій. Наприклад, на конференції архітекторів програмою передбачена архітектурна екскурсія містом.

2). Функція виховання невід'ємно пов'язана з пізнавальним процесом. Вона має на меті розвиток навичок пізнання, закладає гуманістичні цінності, вчить «бачити прекрасне». Реалізувати цю функцію допомагає не лише добирання відповідних об'єктів і матеріалів, але й тенденційність екскурсовода як об'єктивний прояв його активної життєвої позиції. Він у своїй діяльності повинен керуватися чіткими засадами гуманістичного й естетичного виховання, бути носієм усіх тих цінностей, які він намагається передати екскурсантам.

Побачене й почуте на екскурсії має підштовхувати до оцінок і висновків. Проте процес виховання повинен відбуватися ненав'язливо - головне, щоб оцінні судження сприймалися екскурсантами як їхні власні. Цьому може допомогти створення атмосфери загального переживання у групі, яка могла б викликати певні почуття. Активні емоції в аудиторії

викликає, насамперед, зоровий ряд, меншою мірою вони є наслідком власних емоцій екскурсовода.

Важливе значення для виховного процесу має співпереживання.

3). Функція організації культурного дозвілля. Під дозвіллям розуміють ту частину часу, що залишається в розпорядженні людини після робочого дня. Це вільний час у межах доби, тижня, року, який людина витрачає на власний розсуд, у т.ч. на активний відпочинок. З огляду на це, екскурсію відносять до тієї групи занять, що визначається терміном «пізнання і відпочинок». Будучи формою культурного дозвілля, вона забезпечує задоволення духовних і рекреаційних потреб людини.

Найбільшої популярності екскурсії, як форма організації культурного дозвілля, набули в туристів. Вони міцно вкоренилися в мандрівництві та навіть сформували окремий вид туризму -пізнавальний. Унікальні об'єкти природи, визначні пам'ятки історії, культури, архітектури, розкидані по всьому світу, ваблять мільйони подорожуючих. Бажання їх пізнати, поєднуючись із метою побачити світ, роблять екскурсію популярним заняттям.

Помітно зростає роль екскурсії в організації культурного дозвілля місцевого населення, особливо там, де екскурсійні установи і музеї перейшли від епізодичних заходів до екскурсійних циклів. У такий спосіб можна дати людям систему знань, наприклад, з історії рідного міста, про пам'ятки культури та архітектури, розташовані на його території.

Відповідно до цієї функції, пізнавальний процес набуває певних особливостей — насамперед, він має бути цікавим і не вимагати від екскурсантів надмірних зусиль для засвоєння інформації. Пізнання на екскурсії здійснюється через показ і розповідь. Людиною значно легше засвоюється зорова інформація, тоді як вербальне сприйняття потребує незрівнянно більших розумових зусиль і уваги. Недаремно кажуть: «краще раз побачити, ніж сто разів почути».

4). Функція розширення світогляду та формування інтересів. Кожна екскурсія сприяє духовному збагаченню людини. Її учасники дізнаються чимало нового з історії, мистецтва, архітектури, літератури, економіки. Нерідко екскурсія конкретизує вже набуті знання, допомагає екскурсантам «побачити на власні очі» те, про що відомо з літературних джерел, зі шкільної програми тощо.

Одним із головних завдань екскурсії, з огляду на цю функцію, є розширення та поглиблення загальних знань, які протиставляються професійним і збагачують духовний світ людини. Зважаючи на це, екскурсивод повинен від конкретного матеріалу, який прив'язаний лише до певної території, перейти до загальних знань. Наприклад, під час ознайомлення з пам'ятками архітектури міста Чернівці екскурсивод повинен спробувати навчити розбиратися в архітектурних стилях; а розглядаючи історію Буковини, ув'язати її із загальними історичними подіями, відомими ще зі шкільної програми.

Формування інтересів людини нерозривно пов'язане з розширенням світогляду. Завдання екскурсії - не лише занурити людину в певну галузь знань, але й сформувати до неї інтерес. Усе зводиться до того, щоб екскурсанти надалі намагалися самостійно почитати літературу з історії, архітектури, образотворчого мистецтва та ін. Можливо, цей інтерес переросте в хобі людини, збагативши в такий спосіб її життя.

В основу екскурсії покладено низку принципів (див. табл. 1.2): пропаганди, науковості, ідейності, зв'язку з життям, дохідливості та переконливості. Ці принципи виражають істоту пропаганди, дозволяють виділити у ній головне. Їх слід розглядати в сукупності, тобто у взаємному зв'язку один з одним.

Педагогічний екскурсійний процес ґрунтується на дидактичних принципах, які визначають зміст, організацію та методику навчання екскурсантів [6].

1). Принцип науковості. Головною метою даного принципу є те, що все в цьому світі підпорядковане законам і що знання їх необхідне кожному, хто живе в сучасному суспільстві. Принцип науковості вимагає, щоб пропонований матеріал відповідав сучасним науковим досягненням. Необхідне як правдиве тлумачення окремих явищ, а й знайомство з різними точками зору них.

2). Принцип доступності Одним із головних правил є необхідність збігу темпу повідомлення інформації та швидкості засвоєння цієї інформації. Необхідно орієнтувати аудиторію насамперед розуміння матеріалу. Необхідно дотримуватися і таких традиційних правил, як «від простого до складного», «від відомого до невідомого» тощо.

3). Принцип ідейності означають об'єктивний підхід до змісту фактичного матеріалу під час підготовки екскурсії та переконаність екскурсовода, який викладає цей матеріал екскурсантам. Екскурсовод повинен будувати своє оповідання на науковій теорії, послідовно виявляючи свою особисту ідейну переконаність. Ідейний екскурсовод – це фахівець, який у своїй діяльності та у всіх своїх вчинках керується чіткими принципами.

4). Зв'язок теорії із життям. Матеріал екскурсій має бути пов'язаний із життям, дійсністю, практикою господарського та культурного будівництва, з тими змінами, що відбуваються у житті.

5). Принцип систематичності передбачає, щоб викладення матеріалу екскурсоводом доводилося до рівня системності у свідомості слухачів, щоб знання давалися не лише у певній послідовності, але щоб вони були взаємопов'язаними.

6). Дохідливість та переконливість. Ефективність екскурсії залежить від цього, наскільки зрозуміло викладається матеріал, наскільки він за змістом доступний даної аудиторії. Матеріал повинен викладатись з урахуванням підготовленості аудиторії, її загальноосвітнього рівня,

життєвого досвіду. Переконливість екскурсійного матеріалу забезпечується також: відбором найважливіших фактів, які розкривають тему; використанням переконливих порівнянь; вмілим підбором доказів; посиланнями на авторитетні джерела, спогади учасників та очевидців подій; демонстрація фотографій, копій справжніх документів, карт, схем.

Таблиця 1.2

Принципи екскурсії

Принципи	Характеристика
Принцип науковості (достовірності)	Екскурсійна інформація викладається відповідно до певного розділу сучасної науки, факти, події, теоретичні положення подаються у науковому трактуванні
Принцип ідейності	Об'єктивний підхід до змісту фактичного матеріалу при підготовці екскурсії і впевненість екскурсовода у даній інформації
Принцип зв'язку з життя	Актуальність екскурсійної інформації
Переконливість та зрозумілість	Викладення екскурсійного матеріалу на доступному для аудиторії рівні

Ознакою називають те, що робить подібним між собою або відрізняє один від одного предмети та явища. Маються на увазі суттєві ознаки, тобто ті, без яких предмет, явища, форма культурно-освітньої роботи не можуть існувати. Істотні ознаки предмета - це група ознак предмета, кожен із яких, окремо взятий, необхідний, проте разом достатні, щоб із допомогою можна було відрізнити цей предмет від інших.

Екскурсія має свої особливості в організації та методиці проведення, які відображені у її ознаках. Вони свідчать про подібність з іншими формами пізнання чи ж підкреслюють її суттєві відмінності від них.

Загальновизнаними ознаками для всіх екскурсій є [8]:

1) Тривалість проведення від однієї академічної години (45 хв.) до одного дня. Мінімальна тривалість указує на історичний зв'язок зі шкільним уроком, а максимальна — передбачає, що на маршруті не повинно бути ночівлі. Звісно, пізнавальний процес на екскурсії не може відбуватися впродовж усього дня. Тому, коли йдеться про її тривалість, мається на увазі,

що, крім пізнання, екскурсія охоплює пересування групи до об'єктів, яке на замських маршрутах може тривати до половини загального часу. На екскурсії можливий обід та інші перерви в пізнавальному процесі. Весь цей час, коли не відбувається ознайомлення з об'єктами, можна розглядати як туристичний супровід.

2) Наявність екскурсантів (групи чи індивідуалів). Активна пізнавальна діяльність (спостереження, вивчення, дослідження об'єктів) - це те, чим вони мають займатися на екскурсії. Ця ознака також історично пов'язана з класно-урочною формою пізнання — йдеться не тільки про рольові очікування, але й про чисельність екскурсійної групи, яка не повинна перевищувати 30 осіб. За більшої кількості значно погіршується ефективність пізнавального процесу: група стає важкокерованою, у ній помітно зростає кількість людей, які «випадають» із пізнавального процесу. Ця вимога часто порушується через те, що екскурсоводові доводиться працювати з групами, заздалегідь сформованими туристичними фірмами, виходячи з місткості автобуса (40-55 осіб), наприклад, у пізнавальному туризмі. Якщо говорити про мінімальну чисельність екскурсантів, то це може бути й одна людина. Головне, щоб вона могла заплатити ціну всієї екскурсії.

3) Наявність екскурсовода. Він повинен організовувати та скеровувати процес пізнання на екскурсії, має бути фахівцем у двох сферах: перша - це екскурсійна методика, друга - охоплює ті галузі знань, яким присвячені тематики екскурсій.

4) Наочність, первинність зорового сприйняття та супровідний характер розповіді. Унаочнення в рази підвищує ефективність пізнавального процесу, робить його простим і цікавим. Тому показом послуговуються в будь-якій освітній діяльності.

5) Пересування учасників екскурсії за заздалегідь встановленим маршрутом. Ця ознака впливає з попередньої - пізнання об'єктів у місцях

їхнього розташування, що потребує пересування до них. А тематична спрямованість екскурсії передбачає, що ознайомлення з об'єктами має відбуватися в певній послідовності, яка й визначає маршрут прямування екскурсійної групи.

б) Цілеспрямованість пізнавального процесу. Ця ознака зумовлена необхідністю розкриття на екскурсії певної теми, яка у свою чергу складається з ув'язаних між собою логічними переходами підтем. Останні охоплюють кілька основних питань, що зазвичай узгоджуються з об'єктами показу.

7) Активна діяльність учасників (спостереження, вивчення, дослідження об'єктів).

Відсутність хоча б однієї з названих вище ознак позбавляє права називати проведений захід екскурсією.

Крім цих загальних ознак, у кожного виду екскурсій є свої специфічні:

- в автобусних — обов'язковий вихід з автобуса для огляду пам'яток;
- у музейних — знайомство з матеріалами, розташованими на стендах;
- у виробничих — демонстрація об'єктів у дії (верстатів, механізмів та ін.).

Позбавлені цих ознак подібні заходи можна називати загальним терміном «гідізм» — безсистемний огляд визначних місць і пам'яток за формулою: розпочинаємо де завгодно, далі йдемо, як зручніше, а говоримо про те, що бачимо. Гідізм розглядаємо як негативне явище. Екскурсія та невпорядкований огляд об'єктів за допомогою гіда — це різні поняття.

Сутність екскурсійного методу пізнання.

У практиці використовується чимало різних методів пізнання: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні, методи абстрагування,

аналогії, моделювання, узагальнення, експерименту та ін. Всі ці методи тією чи іншою мірою використовуються при проведенні екскурсій.

Екскурсійний метод являє собою сукупність методичних прийомів, які застосовують на екскурсіях, є основою екскурсійного процесу і являє собою сукупність способів і прийомів повідомлення знань. Це комплексний метод, який має ряд особливостей:

1. Вибір у спостережуваних об'єктах найважливішого й істотного;
2. Погодження знову досліджуваного матеріалу з раніше отриманим екскурсантами досвідом і знаннями та ін. ;
3. Предметність, речовинна доказовість, наочність. Висунуті в розповіді екскурсовода положення аргументуються за допомогою зорових доказів;
4. Екскурсійний метод побудований на перевазі (головному значенні) показу. Нерідко розповідь є лише коментарем до зорової характеристики екскурсійних об'єктів;
5. Екскурсійний метод спрямований на вивчення головного в темі;
6. Рух;
7. Пізнання предметів і явищ навколишнього світу проходить при участі всіх органів почуття людини.

Класифікація екскурсій є розподілом предметів, явищ, понять за класами, відділами, розрядами залежно від їх загальних ознак. Усі екскурсії можна поділити на групи залежно від:

- змісту;
- кількості та складу учасників;
- місця проведення;
- способу пересування;
- тривалості;
- форми проведення.

Кожна група має властиві їй компоненти, специфіку й особливості (рис.3) [3, 9].

За змістом екскурсії поділяються на оглядові (багатопланові) і тематичні.

1). Оглядова екскурсія розкриває кілька тем одразу. Вона охоплює різнопланові об'єкти: пам'ятки історії, культури, архітектури, підприємства, природні об'єкти та ін. їх поєднує те, що через них відбувається ознайомлення з містом або краєм у цілому. Оглядові міські екскурсії становлять найбільший інтерес, особливо для туристів. їх кількість завжди набагато перевищує число будь-яких тематичних. І це зрозуміло, адже за короткий час, зазвичай за 3 години, екскурсанти одержують можливість познайомитися з містом у загальних рисах, побачити основні його принади.

Головне завдання оглядової екскурсії — дати загальне уявлення про місто, познайомити з визначними пам'ятками архітектури, розповісти про видатні сторінки з його історії та ін. Усе підпорядковується цій меті: відбір об'єктів показу, матеріалів для індивідуального тексту, ілюстрацій «портфелю екскурсовода». При цьому варто знайти такі сторони міського життя, що покажуть місто у вигідному для нього світлі, розкриють особливості та підкреслять його унікальність.

2). Тематичні екскурсії, на відміну від оглядових, присвячені одній темі та охоплюють однотипні об'єкти, наприклад лише пам'ятки архітектури. Якщо це історична екскурсія, то в її основу може бути покладена одна або кілька подій, об'єднаних однією темою, а іноді й триваліший історичний період. Якщо це екскурсія на архітектурну тематику, то предметом вивчення можуть стати найцікавіші пам'ятки зодчества, розташовані на вулицях і площах міста, навіть окремі архітектурні ансамблі.

Зазначимо, що тематичні екскурсії рідко існують ізольовано. Зокрема, історичний матеріал використовується в архітектурно-містобудівній тематиці. Все залежить від конкретних умов проведення екскурсії, від особливостей того або іншого міста чи регіону.

Тематичні екскурсії поділяються на такі групи:

- історичні;
- природознавчі;
- мистецтвознавчі;
- літературні;
- виробничі;
- архітектурні;
- культово-релігійні.

Підходи до формулювання поняття екскурсії відрізнялися в залежності від того, як функціонували екскурсії в різний період часу.

Фактично, різні визначення не протилежні, а розбіжні в окремих аспектах — цілі, завдання і форми проведення екскурсій — в залежності від характерних особливостей суспільного розвитку певного історичного періоду.

Розвиток туристичної індустрії вніс свої корективи в розуміння екскурсійної діяльності як однієї зі складових турів, що реалізуються на туристичному ринку. Окремо виділяється підхід, згідно з яким екскурсія розглядається як твір певного автора або групи авторів і будується з урахуванням вимог, що пред'являються до літературного твору. Відповідно до такого підходу екскурсія має свій сюжет, якому підпорядковується весь екскурсійний матеріал [10].

- Композиція — побудова, з'єднання, складання окремих частин в єдине ціле. Цей термін пов'язаний з поняттями «структура» і «конструкція».

- Сюжет — подія або декілька подій, пов'язаних між собою.

- Фабула — послідовність подій, про які розповідає твір. У викладі фабули розрізняють композицію, зав'язку, розвиток дії, кульмінацію, розв'язку.

- Кульмінація — точка, момент найвищої напруги в розвитку фабульної дії.

Багатотемність оглядової екскурсії не дає можливості досить глибоко розкрити зміст кожної підтеми, дати більш глибоке тлумачення подій. У такій екскурсії звичайно буває більше фактів без їхнього тлумачення. Однак оглядова екскурсія має велике значення для розвитку екскурсійної тематики, тому що майже кожна її підтема може надалі стати темою для розробки самостійної екскурсії.

Назва екскурсії — це мовний вираз, який у прямій і непрямій формі позначає зміст екскурсії. Він повинен бути точним і не допускати двоякого або незрозумілого тлумачення. В одній темі може бути кілька назв залежно від складу учасників і поставленого завдання.

1.2. Правила та умови проведення екскурсій

Організаційні, методологічні, технологічні, кваліфікаційні вимоги до проведення екскурсійної діяльності, а також питання впорядкування системи екскурсійного обслуговування, захисту прав і інтересів споживачів і суб'єктів екскурсійної діяльності мають відповідати вимогам, обумовленим Законом України «Про туризм» [11], Ліцензійними умовами.

Екскурсійні послуги можуть надаватись суб'єктами підприємницької діяльності:

- юридичними та фізичними (гіди-перекладачі та екскурсоводи) особами - фахівцями туристичного супроводу, які отримали на це дозвіл;
- особи - працівники підприємств, установ чи організацій, яким належать чи які обслуговують об'єкти відвідування і які обіймають відповідні посади. Останні надають екскурсійне обслуговування лише на цих об'єктах відвідування;

— дозвіл на проведення екскурсійної діяльності можуть отримати і інші громадяни України, які знають та захистили екскурсії по місту відповідно до вимог чинного законодавства.

Екскурсоводи, гіді-перекладачі, методисти екскурсійної справи повинні раз на три роки проходити підвищення кваліфікації та атестацію згідно з вимогами чинного законодавства.

Підставою для проведення екскурсійної діяльності є наявність дозволу та комплекту документів відповідно до вимог міждержавного стандарту «Проектування туристичних послуг», зокрема:

- технологічної карти (методичної розробки) екскурсії;
- контрольного тексту екскурсії;
- матеріалів «Портфеля екскурсовода»;
- схеми маршруту екскурсії.

Схеми транспортних екскурсій мають бути узгоджені з Головним управлінням комунального і готельного господарств та туризму виконавчого органу (міської державної адміністрації) та органами Державтоінспекції.

Для проведення екскурсійної діяльності організатори повинні мати:

- договори з транспортними підприємствами (при здійсненні транспортних екскурсій);
- договори з закладами культури та розваг (музеями, заповідниками, театрами, спортивними закладами тощо);
- прейскурант цін на екскурсійні послуги.

Екскурсійне обслуговування має включати організацію подорожей, що не перевищують 24 годин, у супроводі фахівця-екскурсовода за задалегідь складеними маршрутами з метою ознайомлення з пам'ятками історії, культури, природи, музеями, з визначними місцями тощо.

Екскурсоводами можуть працювати особи, які мають вищу базову (бакалавр) або повну вищу (спеціаліст, магістр) освіту та відповідний

диплом чи посвідчення (сертифікат) про спеціальну підготовку екскурсовода.

Для проведення екскурсійної діяльності і отримання відповідних дозволів екскурсоводи і гіді-перекладачі повинні пройти атестацію відповідно до вимог чинного законодавства.

При проведенні екскурсій екскурсовод чи гід-перекладач повинен мати табличку (бейдж), в якій зазначено назву суб'єкта туристичної діяльності та його телефон, а також прізвище, ім'я та по батькові екскурсовода.

Екскурсовод чи гід-перекладач має право проводити екскурсії за умови дозволу на конкретну затверджену методичною радою тему за наявності наряду-путівки (ваучера), яка має містити такі відомості:

- найменування суб'єкта туристичної чи екскурсійної діяльності;
- номер ліцензії (для туроператора);
- дозвіл на проведення екскурсійної діяльності;
- прізвище екскурсовода чи гід-перекладача;
- тема екскурсії;
- маршрут і вид транспорту;
- тривалість, години початку і закінчення екскурсії;
- дата проведення екскурсії;
- місце збору екскурсантів;
- чисельність екскурсантів;
- найменування замовника і його телефон;
- ціна екскурсії, підпис особи, яка виписала наряд-путівку (ваучер);
- печатка або номер реєстраційного свідоцтва суб'єкта підприємницької діяльності.

Після закінчення екскурсії наряд-путівка повертається суб'єкту туристичної (екскурсійної) діяльності, що веде їх облік.

Форму наряду-путівки встановлює і виготовляє суб'єкт туристичної (екскурсійної) діяльності [12].

Екскурсовод чи гід-перекладач незалежно від місця роботи зобов'язані при виконанні обов'язків дотримуватись вимог посадової інструкції та Правил використання автобусів на екскурсійних маршрутах.

Методика — сукупність способів доцільного проведення тої або іншої роботи, вирішення певної задачі, досягнення поставленої задачі, сукупність конкретних прийомів проведення лекцій, бесід, екскурсій для певної групи.

Екскурсійна методика розглядається у трьох аспектах:

- як основа професійної майстерності екскурсовода;
- як механізм, що удосконалює подачу матеріалу;
- як процес упорядкування діяльності екскурсовода.

Предмет екскурсійної методики — цілеспрямоване вивчення, систематизація, формулювання, пояснення та застосування на практиці засобів та методів виховання та навчання тощо.

Методика екскурсійної методики відповідає на певні питання:

- для чого проводиться та підготовлена екскурсія — мета, завдання;
- які питання висвітлюються на екскурсії — зміст екскурсії та головна тема;
- як проводити екскурсію — методичні прийоми;
- як збудити та зберегти увагу екскурсантів.

Одна з вимог екскурсії — забезпечення неперервності екскурсії як процесу засвоєння знань.

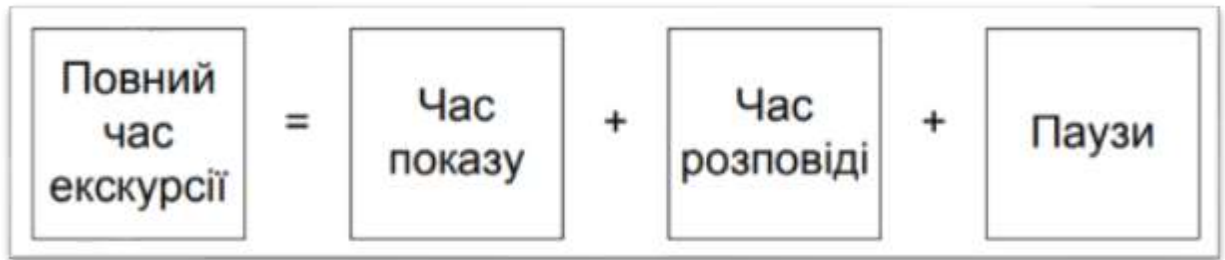

Рис. 4. Складові елементи екскурсії

Методика проведення екскурсій спрямована на те, щоб допомогти екскурсантам легше засвоїти зміст екскурсій і ґрунтується на застосуванні методичних прийомів. Методичні прийоми — способи доведення екскурсійної інформації до аудиторії. Завдання методичних прийомів — забезпечити найкращу дієвість екскурсійного методу повідомлення знань аудиторії.

Правильне використання та поєднання методичних прийомів становить одну з основ професійної майстерності екскурсовода [13].

У класифікації прийомів проведення екскурсії виділяються:

- прийоми показу;
- прийоми розповіді;
- особливі методичні прийоми.

Крім цього методичні прийоми розподіляються на:

- загальні, які можливо застосовувати на всіх екскурсіях;
- часткові, властиві одному виду екскурсій (виробничих, музейних, природознавчих, пішохідних або транспортних);
- одиничні прийоми, які використовуються під час спостереження якогонебудь одного унікального об'єкта. Такі прийоми, зазвичай, є «знахідкою» одного екскурсовода й не застосовуються всіма, хто проводить подібні екскурсії;
- прийоми, використовувані в певну пору року, дня.

1) Методичні прийоми показу в екскурсії.

Показ – процес реалізації принципу наочності, наочний спосіб ознайомлення з екскурсійним об’єктом або декількома об’єктами одночасно (наприклад з архітектурним ансамблем). Показ може розглядатися як дія (або сума дій) екскурсовода, спрямована на виявлення сутності екскурсійного об’єкта.

Показ – багатоплановий процес сприйняття зорової інформації про об’єкти, під час якого дії екскурсантів виконуються в певній послідовності під керівництвом екскурсовода.

Проведення екскурсій полягає у принципі «від показу до розповіді», що наголошує на первісному значенні цього методичного прийому [8, 13].

Рис. 5. Особливості екскурсійного показу

Показувати – означає демонструвати предмети, пояснювати, робити зрозумілим, доступним те, що бачать перед собою екскурсанти, направляти їх діяльність.

Особливістю показу є здатність виявити, розкрити ту або іншу якість (властивість, здатність) спостережуваного об’єкта, можливість зробити явним, очевидним те, що непомітно при першому погляді на предмет.

Ефектний показ потребує певних умов, серед яких:

- правильно обрані точки для огляду;
- час, найбільш вигідний для показу;
- можливість відволікти увагу екскурсантів від об'єктів, що далекі від теми;
- вміння та навички екскурсовода;
- підготовленість екскурсантів до спостереження об'єктів.

Основні етапами послідовності дії екскурсовода при показі об'єкта:

Таблиця 1.3

Зразкова схема послідовності дій екскурсовода при показі об'єкта

1. Екскурсовод визначає, що за предмет (об'єкт) показується екскурсантам.	Визначення
2. Екскурсовод пояснює, що собою представляє об'єкт (характеризує, описує об'єкт).	Характеристика
3. Екскурсовод говорить про призначення об'єкта.	Мета створення
4. Екскурсовод розглядає окремі частини об'єкта.	Екскурсійний аналіз, порівняння
5. Екскурсовод називає автора пам'ятки, архітектора будівлі.	Довідка
6. Екскурсовод розповідає про подію, пов'язану з об'єктом, його значення.	Оцінка історичної події

2). Методичні прийоми розповіді.

Розповідь — умовно прийнята в екскурсійній справі назва усної частини екскурсії, тобто відомості й пояснення, стосовно об'єктів, які екскурсовод демонструє групі.

Важливою особливістю розповіді на екскурсії є те, що значна частина екскурсійної інформації завдяки майстерності екскурсовода перетворюється в зорові образи. Завдання екскурсовода — зробити свою розповідь такою, щоб вона зорове сприймалась, а екскурсантів — запам'ятати розповідь «зорово».

Розповідь екскурсовода виконує наступні завдання:

1. Визначає об'єкт;
2. Коментує, пояснює, доповнює побачене;
3. Характеризує об'єкти (виявляє їхні якості), допомагає екскурсантам правильно побачити, зрозуміти й оцінити об'єкти, зокрема і такі властивості об'єкта, які зорво не сприймаються;
4. Реконструює, відновлює те, що не може цієї миті побачити екскурсант (об'єкти, їхні частини, події);
5. Допомагає зробити потрібні висновки на підставі побаченого.

Рис. 6. Основні вимоги до розповіді

Мова екскурсовода під час розповіді повинна відповідати певним критеріям:

— Критерій ясності — дохідливість і доступність мови для аудиторії.

— Критерій точності — відповідність змісту мови думкам екскурсовода, меті й темі екскурсії.

— Критерій чистоти мови — логічно виправдане використання екскурсоводом мовних засобів.

3). Особливі методичні прийоми.

- Зустріч екскурсантів з очевидцем подій — прийом, що робить екскурсію більш документальною і доказовою. У цьому разі повинна забезпечуватися документальність виступів учасників подій.

- Прийом дослідження — використовується для активізації сприйняття змісту екскурсії шляхом проведення невеличкого простого досвіду екскурсантами під керівництвом екскурсовода.

- Прийом демонстрації наочних матеріалів включених у «портфель екскурсовода». Демонстрація матеріалів із «портфеля екскурсовода» може проводитися з використанням низки особливих методичних прийомів. Найбільшого поширення одержав ілюстративний прийом — коли розповідь екскурсовода супроводжується показом експоната. Прийом коментування — показ експоната передує розповіді.

- Використання технічних засобів. Широке застосування різноманітних технологічних пристроїв є ознакою сучасного стилю життя і не оминає екскурсійної діяльності. До технічних засобів на екскурсії належать: наявні в салоні транспортного засобу аудіо й відеоапаратура, переносні портативні колонки, індивідуальна звуко підсилююча апаратура екскурсовода, комплекти радіо-гід.

Екскурсійні прийоми зрідка використовуються самостійно, здебільшого під час екскурсії вони застосовуються в комплексі, переходять один в один. Маючи власні специфічні особливості вони мають однакове значення з погляду використання, яке передусім обумовлюється

специфікою об'єктів показу та наявною інформацією про нього. Навчання застосуванню методичних прийомів, їх ретельне відпрацювання в світлі певної екскурсії і вимог методичної розробки сприяє підвищенню якості та ефективності роботи екскурсовода на маршруті [8, 10, 13].

1.3. Етапи підготовки та проведення екскурсій

Технологічні аспекти створення нової екскурсійної послуги.

Процес створення нової екскурсії складається з кількох етапів:

1. Підготовка екскурсії творчою групою — складається із 3-7 осіб, можуть запрошуватись фахівці із суміжних галузей наук — працівники музеїв, науковці, у галузі мистецтва, архітектури, історії тощо.

2. Підготовка нової екскурсії за етапами:

— попередня робота — відбір матеріалів для майбутньої екскурсії, їх вивчення (процес накопичення знань за даною темою, визначення мети та завдань екскурсії). Одночасно з цим процесом відбувається відбір об'єктів показу.

— безпосередня робота над самою екскурсією, що включає: складання екскурсійного маршруту, обробку фактичного матеріалу, роботу над змістом екскурсії, її основною частиною, що складається з кількох підтем або питань, написання контрольного тексту, робота над методикою проведення екскурсії, вибір найбільш ефективних методичних прийомів показу та розповіді під час проведення екскурсії, підготовку методичної розробки нової екскурсії, написання екскурсоводами індивідуальних текстів.

3. Заключний етап — прийом (захист) екскурсії на маршруті. Затвердження нової екскурсії керівником екскурсійного закладу, допуск екскурсоводів, що захистили свою тему, до роботи на маршруті. Переважно

схема усіх екскурсій має однакову структуру: вступ, основна частина, висновки.

У найпростішому вигляді схема всіх екскурсій, незалежно від теми, виду й форми проведення, однакова: вступ, основна частина, висновок, як це подано на рис. 7 [13, 14].

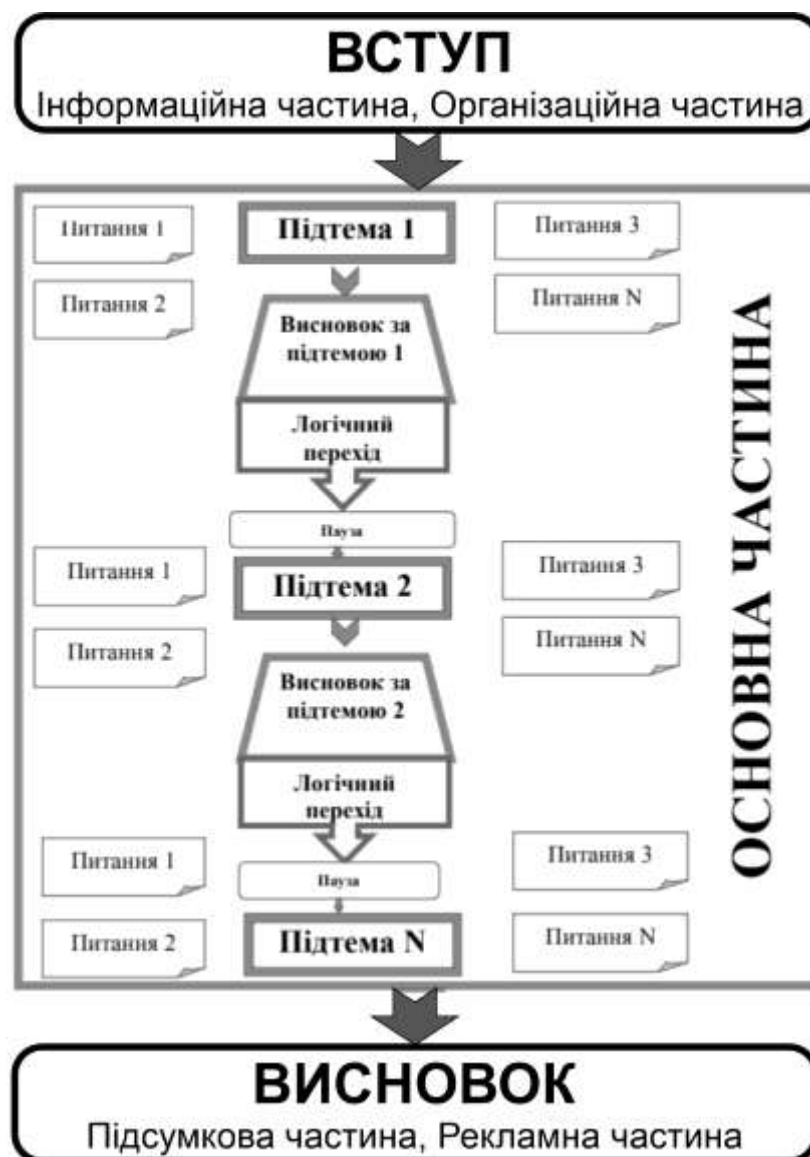

Рис. 7. Узагальнена схема екскурсії

1). Вступ — складається із кількох частин:

– організаційна — знайомство з екскурсійною групою, інструктаж екскурсантів про техніку безпеки на маршруті;

– інформаційна — короткий зміст про тему, тривалість маршруту у часі та відстань, час відправлення та повернення, санітарних зупинках та місці закінчення екскурсії.

2). Основна частина — складається з конкретних екскурсійних об'єктів, поєднання показу та розповіді. Її зміст складається із кількох підтем, які мають бути розкриті на об'єктах і об'єднані загальною темою. Кількість підтем на екскурсії коливається в межах 5-12. Відбір для створення екскурсії має бути таким, щоб були обрані саме ті об'єкти, які розкривають тему, з певним дозуванням залежно від важливості підтеми для загальної теми екскурсії.

3). Висновки — не пов'язані з екскурсійними об'єктами, як і вступ. Має займати 5-7 хвилин. Складається із двох частин:

- висновки відповідно до змісту екскурсії, висновки за темою, що реалізують мету;
- інформація про інші екскурсії, які розкривають певні підтеми.

Важливе значення має пристосування змісту екскурсії відповідно до цільових груп туристів. Тому має застосовуватись диференційований підхід до екскурсійного обслуговування.

При проектуванні екскурсійної послуги керуються стандартами. Серед них – ГОСТ 28681.1-95 «Туристично-екскурсійне обслуговування. Проектування туристичних послуг» [15].

Туристичний маршрут — попередньо розроблений шлях екскурсії, який характеризується визначеним порядком переміщення туристів за географічними точками (об'єктами показу).

Технологічна карта екскурсії — технологічний документ, що визначає логічну послідовність огляду пам'яток на маршруті.

Технологічна карта включає просторово-часові характеристики окремих етапів екскурсії (тривалість, відстань, розташування зупинок,

точок огляду тощо), основні творчі завдання екскурсовода на кожному етапі.

Контрольний текст екскурсії — технологічний документ, що включає науковий, актуальний зміст інформації, що надається екскурсантам.

На основі контрольного тексту формується індивідуальний текст, що відображає особливості та можливості екскурсовода, відповідає інтересам конкретних екскурсантів.

Портфель екскурсовода — комплекс інформаційних документів (фотографій, копій документів, географічних кар, схем, репродукцій з картин тощо), що використовуються екскурсоводом під час екскурсії.

Проектування нової екскурсії має спиратись на аналіз ринку екскурсійних послуг та попиту на екскурсію за даною тематикою.

Проектування послуги відбувається у такій послідовності:

- встановлення характеристик послуги, що планується;
- встановлення технології процесу обслуговування туристів;
- розробка технологічної документації;
- визначення методів контролю якості;
- аналіз проекту;
- представлення проекту для затвердження керівництвом підприємства.

При проектуванні екскурсійної послуги має бути визначено:

- тематичну направленість послуги;
- об'єкти огляду;
- тривалість екскурсії;
- обсяг інформації;
- форми переміщення за маршрутом екскурсії;
- результати соціологічного дослідження пропозицій екскурсантів щодо умов обслуговування (маркетингове дослідження).

Результатом проектування послуги є наступні технологічні документи:

- технологічна карта екскурсії;
- контрольний текст екскурсії;
- матеріали «портфеля екскурсовода»;
- схема траси маршруту транспортної екскурсії.

Теоретиками екскурсознавства у процесі підготовки нової екскурсії виділяється 15 етапів, які розташовуються в певному порядку й наведені на рис. 8.

Рис. 8. Етапи створення екскурсії

Технологічний процес підготовки нової екскурсії можливо розподілити на три окремі загальні етапи, які включають:

1) Підготовчий етап, попередня робота:

- визначення мети та завдань екскурсії;
- відбір теми екскурсії;
- відбір літератури та укладання бібліографії;
- визначення джерел екскурсійного матеріалу. Знайомство з

експозиціями та фондами музею за темою;

2) Безпосередня розробка самої екскурсії:

- відбір та вивчення екскурсійних об'єктів;
- складання маршруту екскурсії;
- об'їзд або обхід маршруту;
- підготовка контрольного тексту екскурсії;
- комплектування «портфеля екскурсовода»;
- визначення методичних прийомів проведення екскурсії;
- визначення техніки проведення екскурсії;
- укладання методичної розробки; – укладання індивідуальних

текстів;

3) Заключний етап — захист екскурсії:

- приймання (захист) екскурсії; – затвердження екскурсії.

Попередня робота над екскурсією включає визначення мети та завдань екскурсії.

Мета екскурсії – це те, заради чого показуються об'єкти, з якою ціллю ведення розповідь.

Метою може бути: виховання патріотизму, любові та поваги до Батьківщини, праці, толерантності та поваги до інших народів та релігій, естетичне виховання, розширення світогляду, отримання додаткових знань у різних галузях науки та культури.

Завданням екскурсії ж досягнення мети шляхом розкриття теми екскурсії.

Вибір теми залежить від потенційного попиту на конкретну екскурсію, замовлення або цілеспрямованого створення екскурсії з певною тематикою.

Тема є стрижнем у створенні та розробці екскурсії, розбивці екскурсії на підтеми. Відбір об'єктів при створенні екскурсії відбувається у зв'язці з темою. Важливе значення також має і матеріал за даним об'єктом, який буде відображати тему екскурсії. Тема має вписувати у відповідну класифікацію екскурсій, а процес визначення теми закінчується формулюванням назви екскурсії, яка відображає тематичну спрямованість, відіграє маркетингове значення для приваблення споживачів.

Відбір літератури та складання бібліографії.

На даному етапі передбачається укладання переліку книг, брошур, статей, опублікованих у газетах і журналах, які розкривають тему. Призначення списку – визначити приблизні межі майбутньої роботи з вивчення необхідного фактичного та теоретичного матеріалу при підготовці тексту. Перелік літератури може бути у друкованому та електронному вигляді для того, щоб користувались даним переліком усі члени творчої групи. У переліку мають бути визначені автор, назва публікації, рік видання, розділ, сторінки. При значній кількості публікацій – розділити на основну та додаткову літературу.

Визначення інших джерел екскурсійного матеріалу.

Іншими джерелами, присвяченими темі екскурсії, є: архівні документи, музейні експозиції, хронікально-документальні та науково-популярні кінофільми, аудіо записи та ін. Можуть долучатись спогади свідків подій, проте необхідно перевіряти усі факти та відомості, щоб уникнути тенденційності та помилковості.

Розробка змісту екскурсії.

Показ об'єктів є частиною, що займає основне положення в екскурсії. Відбір, кількість та доцільність включення в екскурсію об'єктів впливають на якість її організації.

Об'єкти екскурсії – це зоровий матеріал, на основі якого вибудовується розповідь та розкривається тема.

Відбір екскурсійних об'єктів

У якості екскурсійних об'єктів можуть бути:

- пам'ятні місця, які пов'язані з історичними подіями у житті народу, розвитку держави та суспільства;
- будинки та споруди, меморіальні пам'ятки, пов'язані з життям та творчістю видатних людей, пам'ятки архітектури та містобудування, житлові та громадські будівлі, будівлі промислових підприємств, інженерні та оборонні споруди, мавзолеї, будинки культурного призначення тощо;
- природні об'єкти – лісові масиви, парки, річки, озера та водоспади, скелі, печери, гірські масиви та інші форми рельєфу, рідкісні та реліктові рослини, тваринний світ;
- експозиції музеїв, картинних галерей, постійних та тимчасових виставок;
- пам'ятки археології – городища, стоянки, поселення, кургани з захороненням, земляні вали, дороги, святилища та ін.;
- пам'ятки мистецтва – твори образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, монументальна скульптура.

Відповідно екскурсійні об'єкти класифікуються таким чином:

- за змістом – однопланові (твори мистецтва, річка, поселення, рослина, будинок), багатопланові (архітектурний ансамбль, ліс, поле, вулиця, площа, місто);
- за функціональним призначенням – основні, які служать основою для розкриття підтем, додаткові, що показуються під час переїздів (переходів) між основними об'єктами у ході логічних переходів у розповіді;

– залежно від стану збереженості – повністю збереглись, дійшли до наших днів із частковими змінами, частково збереглись, втрачені.

При відборі об'єктів для екскурсії розроблена методика оцінки таких об'єктів показу. Сюди відносяться такі критерії:

– пізнавальна цінність – зв'язок об'єкта із конкретною історичною подією, певною епохою, життям та творчістю відомого діяча науки і культури, художня цінність пам'ятки, можливість використання у естетичному вихованні екскурсантів.

– популярність об'єкта – визначає, наскільки даний об'єкт є відомим серед широких верств населення;

– незвичність (екзотичність) об'єкта – особливості, неповторність пам'ятки історії, культури, будинку, споруди; екзотичність природного характеру;

– виразність об'єкта – зовнішня відмінність об'єкта, взаємодія з оточуючим середовищем – будинками, спорудами, природними ландшафтами.

– збереженість об'єкта – оцінюється стан об'єкта у даний момент, його готовність до показу екскурсантам;

– місце розташування об'єкта – відстань до пам'ятки, під'їзд до неї, стан доріг для транспорту, природні фактори, наявність місця для споглядання об'єкта.

– часові обмеження показу об'єкта – відповідно до часу доби, днів, місяців, сезону, коли відвідування та огляд об'єкта неможливий через погодні умови або інші обмеження.

Екскурсія не має бути із великою кількістю об'єктів, оскільки це збільшує час самої екскурсії, втомлюваність екскурсантів, знижує їх інтерес.

Оптимальною є тривалість екскурсії 2-4 години з кількістю об'єктів 15-20.

До екскурсії можуть входити об'єкти як однієї групи, так і кількох груп.

Набір об'єктів залежить від теми екскурсії, її змісту, складу екскурсійної групи. Важливе значення має вивчення об'єкта на місці, у природній обстановці. Вихідні дані дає література, проте орієнтування у розміщенні об'єкта, інші аспекти – необхідні, щоб кваліфіковано вести розповідь і показ.

Відбір об'єктів закінчується складанням картки (паспорта) об'єкту. (приклад паспорта об'єкту у додатку А). Дані картки розробляються як для конкретної екскурсії, так і для майбутніх екскурсій.

В картку об'єкта вноситься:

- найменування об'єкта (історичне, сучасне), назва, яка відома для населення;
- історична подія, з якою пов'язаний об'єкт, дата події;
- місцезнаходження об'єкта, поштова адреса, під'їзд і підхід до нього;
- опис об'єкта (автор, дата спорудження, з яких матеріалів виготовлений, текст меморіального напису, інші особливості);
- джерело відомостей про пам'ятку (література, де описаний об'єкт та події, пов'язані з ним, архівні дані, усні перекази);
- збереженість об'єкта (стан об'єкта, прилеглої території, дата останнього ремонту/реконструкції, реставрації);
- в яких екскурсіях пам'ятка використовується; – дата складання картки, прізвище, посада укладача; – додаткові дані (за необхідності).

До картки додаються фотографії попереднього та сучасного вигляду об'єкта [5, 8, 10, 13, 14].

Висновки до розділу 1

У різні часи термін «екскурсія» вкладався різний зміст. Формулювання відбивало розбіжність у поглядах на екскурсію. Проте змінювалися як погляди — трансформувалася і сама екскурсія як явище: змінювалося зміст, ускладнювалася і вдосконалювалася методика проведення. Пройшовши складний шлях розвитку, екскурсія нині є важливою ланкою туристично-екскурсійного обслуговування, кінцевим туристським продуктом, що виконує велику пізнавальну, виховну роль.

Функція пізнання є провідною для екскурсії. Вона спрямована на формування нових знань науково-популярного характеру. Принцип науковості передбачає достовірність матеріалу. Усі факти, події, теоретичні положення подаються в науковому трактуванні, одержують висвітлення з урахуванням досягнень тих галузей сучасної науки, до яких вони мають відношення.

Широке коло об'єктів показу, багатопланова тематика, розробленість методики ведення екскурсій, професійна майстерність екскурсоводів дозволяють екскурсії виконувати певні функції, кожна з яких відіграє велику роль у вихованні та освіті людини.

Будь-яка форма культурно-освітньої роботи має відмітні ознаки. Основна ознака екскурсії — високий ступінь наочності. Важливими є й інші ознаки. Вони неоднакові щодо різноманітних екскурсій, (автобусних і пішохідних, виробничих і музейних). Слід, проте, пам'ятати, що перелічені вище ознаки є обов'язковими для будь-якої екскурсії.

Екскурсія є особливим механізмом впливу на людину, оскільки у ній змінюється зміст, структура і характер джерел інформації. Зокрема, інформація надходить до екскурсанта не з джерел без зворотного зв'язку (книги, радіо, телебачення тощо), не через сприйняття третіх осіб (письменників, журналістів, кінооператорів тощо), а через огляд об'єктів у

природній обстановці, знайомство з ними безпосередньо, тим самим екскурсант перетворюється на учасника подій. Ефект участі збагачує характер самої інформації, надає їй емоційного забарвлення, загострює сприйняття, що підвищує рівень її засвоєння. Багатовимірний характер інформації на екскурсії (об'ємність, барвистість, природність) у поєднанні з її змістовим впливом майже на всі органи почуттів, посилюючи сприйняття, залишаючи глибокий слід у свідомості людини. Сприйняття інформації на екскурсії носить як раціональний, понятійний характер, а й збуджує емоції, пробуджує образи, загострюючи чуттєві реакції людини.

РОЗДІЛ 2 МІСТО ОДЕСА – МІСТО СТРАТЕГІЧНОЇ ТУРИСТСЬКОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ

2.1. Соціально-економічне становище міста

Одеса — місто на південному заході України в Північному Причорномор'ї. Адміністративний центр Одеської області, Одеського району та Одеської міської громади. Головна військово-морська база Військово-Морських Сил України. Місто-герой.

Великий морський торговий порт. Розвинені туризм та торгівля, промисловість (металообробка та машинобудування, виробництво ліків та продуктів харчування). Великий науково-освітній центр.

У 2023 році Історичний центр міста був внесений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО [16]. Ансамбль Приморського бульвару, площі Дюка де Рішельє та Потьомкінських сходів.

За версією найбільш згадуваного щорічного рейтингу журналу «Фокус», у 2011 році Одеса була визнана найкращим за якістю життя містом України.

Рис. 9. Місто Одеса

Одеса — найбільший морський порт України, який транспортує зерно, цукор, вугілля, нафтопродукти, цемент, метали, джут, деревину, продукцію машинобудівної промисловості.

Великий залізничний центр.

База військово-морського (з 2014 року) та рибальського флоту.

Основні галузі промисловості — обробка нафти, машинобудування, металообробка, легка, харчова, деревообробна, сільськогосподарська та хімічна (Одеський припортовий завод) промисловість. Також судноремонт та суднобудування.

Ще однією своєрідною «визначною пам'яткою» Одеси є промислово-речовий ринок «7-й кілометр» (офіційна назва — «Авангард»; розмовна назва — «Поштовх», «Сьомий»), що є найбільшим у Східній Європі подібним торговим комплексом [17].

- Населення:

Третє за населенням місто України. Чисельність населення станом на 1 січня 2022 року становила 1 010 537 осіб, у межах агломерації проживає понад 1,2 млн осіб. Розташована на березі Одеської затоки.

- Населені пункти та житло:

У січні 2021 року населенням міста сплачено за житлово-комунальні послуги (без постачання та розподілу природного газу та електричної енергії), включаючи борги попередніх періодів, 149,4 млн. грн., що становило 83,4% нарахованих за цей період сум (по області разом із постачанням та розподілом природного газу та електричної енергії — 75,6%).

На кінець січня 2021 року заборгованість населення з оплати за управління багатоквартирним будинком становила — 277,1 млн. грн, за централізоване водопостачання та водовідведення — 139,7 млн. грн, за поводження з побутовими відходами — 36,6 млн. грн, за постачання теплової енергії та гарячої води — 23,3 млн. грн.

- Промисловість:

У січні 2021 року промисловими підприємствами міста реалізовано продукції на 3713,8 млн. грн. (63,3% загального обсягу реалізованої промислової продукції області). Обсяг реалізованої промислової продукції на душу населення становив 3652,6 грн.

- Будівництво:

У січні-лютому 2021 року підприємствами міста, які працювали за будівельними контрактами, вироблено будівельної продукції на суму 832,9 млн. грн., що становило 85,1% від загального обсягу по області. За видами будівельної продукції обсяги виконаних робіт розподілилися таким чином: на будівництві будівель виконано робіт на 591,8 млн. грн., частка яких у загальному обсязі будівництва по місту склала 71,1%, з них житлові та нежитлові будівлі – 504,2 млн. грн. та 87,6 млн. грн відповідно.

На будівництві інженерних споруд виконано робіт на 241,1 млн. грн. та їх частка у загальному обсязі склала 28,9%.

- Транспорт:

У січні-лютому 2021 року підприємствами транспорту перевезено 3,3 млн. т вантажів, що на 37,7% менше, ніж у січні-лютому 2020 року вантажообіг склав 8,4 млрд. т, що на 19,0% менше, ніж у січні-лютому 2020 року.

Відправлення вантажів залізничним транспортом порівняно із січнем-лютим 2020 року зменшилась. Зокрема, відправлення нафти та нафтопродуктів скоротилося на 88,9%, чорних металів – на 72,2%, кам'яного.

вугілля – на 63,4%, зерна та продуктів перемелу – на 56,2%, залізної та марганцевої руди – на 50,5%, будівельних матеріалів – на 16,3%, цементу – на 13,8%.

Водночас відправлення лісових вантажів зросло у 4,5 рази, брукху чорних металів — на 50,0%, добрив — на 16,4%. Підприємствами

автомобільного транспорту (без урахування перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями) у січні-лютому 2021 року перевезено 0,4 млн. т вантажів, що на 45,7% менше, ніж у січні-лютому 2020 року, та виконано вантажообіг в обсязі 90,5 млн. т, що збільшилася на 2,0% порівняно з січнем-лютом 2020 року.

У січні-лютому 2021 року послугами пасажирського транспорту скористалися 26,6 млн. пасажирів та виконано пасажирооборот в обсязі 770,0 млн.пас.км, що відповідно на 39,7% та на 48,9% менше обсягів січня-лютого 2020 року .

Послугами автомобільного транспорту (з урахуванням перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями) скористалися 6,0 млн. пасажирів, що на 48,5% менше обсягів перевезень пасажирів у січні-лютому 2020 року.

Міським електротранспортом перевезено на 36,3% менше пасажирів, ніж у січні–лютому 2020 року [18].

У місті діє Міжнародний аеропорт «Одеса». Регулярне повітряне сполучення з'єднує Одесу з Віднем (Austrian Airlines та Ukraine International, щодня), Тель-Авівом (Ukraine International), Стамбулом (Turkish Airlines), Афінами, Алеппо, Ларнакою, Києвом, Єреваном, Тбілісі, Варшавою, Дубай, Мінськом та поруч інших міст Європи та Азії. В даний час будується новий термінал одеського аеропорту, а також нова злітно-посадкова смуга, що різко збільшить його пропускну спроможність.

У місті діє залізничний вокзал. Пасажирські поїзди регулярно курсують між Одесою та Варшавою, Прагою, Братиславою, Віднем, Берліном, основними містами України та багатьма іншими містами колишнього СРСР. Планується будівництво нового залізничного вокзалу у районі 2-ї Застави.

В Одесі функціонують два автовокзали (Центральний автовокзал та автовокзал «Привіз»), а також автостанція «Південна». Автобусне

сполучення з'єднує Одесу з багатьма містами України, а також з Молдовою (Кишинев, Бельці, Бендери, Атаки), Росією (Ростов-на-Дону, Краснодар, П'ятигорськ, Ставрополь), Німеччиною (Берлін, Гамбург та Мюнхен), Грецією (Салоніки) та Афіни), Болгарією (Варна та Софія) та іншими європейськими країнами.

Рис. 10. Одеський морський вокзал
та Одеський залізничний вокзал «Одеса-Головна»

На даний час регулярне пасажирське судноплавство з одеського порту не здійснюється. У розпорядженні Кабінету міністрів України № 548-р від 11 липня 2013 року «Про затвердження стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 року» йдеться про те, що в перспективі одеський порт у повному обсязі здійснюватиме пасажирські перевезення та обслуговування круїзних лайнерів.

Одеса — унікальне українське місто на березі Чорного моря, відоме в усьому світі.

Ця унікальність — у її географічному положенні, як вічного мосту між українськими полями та безкрайнім морем, де поєднуються традиції українського чумацтва та міжнародної торгівлі.

Ця унікальність — у її мультикультурності, поєднанні культур і традицій, принесених сюди представниками багатьох національностей, що

відображено в усіх сферах — від містобудування до менталітету її мешканців.

Унікальність Одеси — це одесити різних національностей, які створили неповторну одеську спадщину.

Портове місто Одеса — європейське місто, яке не лише сплановане за європейськими стандартами, з використанням найпрогресивніших на той час ідей містобудування, із залученням європейських спеціалістів до планування та управління реалізацією проєкту, а й таке, яке створило власну унікальну міську культуру.

Розвиваючись як торговий порт, Одеса продемонструвала бурхливе економічне і демографічне зростання і за одне століття стала економічним, політичним і культурним центром Північного Причорномор'я.

Одеса як місто-порт у середині XIX століття стала центром транзитної і посередницької торгівлі країн Європи, Близького і Середнього Сходу, основним центром експорту хліба в регіоні.

Традиції меценатства, закладені батьками-засновниками міста і місцевими купцями, мережа навчальних закладів, серед яких виділявся університет; музичні і художні училища, які готували творчу інтелігенцію; мережа музеїв і театрів; багатонаціональний склад населення сформували в Одесі своєрідне і неповторне культурне тло, внаслідок чого Одеса з перших десятиліть свого існування задає тон у вітчизняній науці та культурі.

Географічне положення та особливі економічні привілеї зумовили національне розмаїття населення Одеси – у пошуках кращої долі сюди мігрували з різних куточків світу. Місто набуло космополітичного характеру і сформувало особливий строкатий етнічний склад населення. Видатну роль в облаштуванні та розвитку Одеси зіграли іноземці на державній службі — європейські політичні і військові діячі, митці та комерсанти [19].

Одеса поєднала культури та традиції представників понад 130 національностей. Незважаючи на таку різноманітність населення, відмінного за релігійними поглядами, формами побуту та звичаями, Одеса завжди була і залишається миролюбним вільним містом. Формування Одеси як багатонаціонального міста знайшло своє відображення у виникненні етноконфесійних храмів і зберігається сьогодні у багатьох топонімах: Болгарська, Велика і Мала Арнаутська, Грецька, Грузинська, Єврейська, Індійська, Іспанська, Кавказька, Польська вулиці, Французький та Італійський бульвари. Нещодавно в Одесі з'явилися і нові парки: Стамбульський, Грецький та Азербайджан.

З 2017 року Одеса є учасником міжнародної Програми Ради Європи «Інтеркультурні міста» (ІСС) і втілює нову модель управління етнокультурним різноманіттям та інтеркультурної інтеграції переселенців і національних меншин у суспільне і культурне життя міста.

Одесу будували європейці і по-європейськи. Європейці ж привнесли до міста дух свободи. Волелюбний дух Одеси також відображався і у творчості одеських митців – літераторів, публіцистів, художників. З Одесою історично пов'язані біографії та творчість сотень видатних письменників і поетів. Однак і сама Одеса знайшла своє відображення в багатьох літературних творах, ставши не лише відомим містом, а й колоритним художнім образом. Місто стало відомим на весь світ та набуло немало поетичних назв: «Південна Пальміра», «Перлина Чорного моря», «Одеса-мама», «Посмішка Бога»...

У 2019 році ЮНЕСКО внесло Одесу до списку креативних міст світу в галузі літератури. Крім того, Одеса є батьківщиною вітчизняного футболу і загальноновизнаною столицею гумору. Саме тому Одесу часто називають «не першим, але й не другим містом країни».

Сучасна Одеса – це промисловий, транспортний, освітній, науковий і культурний центр Півдня України, а також відомий туристично-рекреаційний центр.

Одеса пишається здобутками своїх талановитих науковців та вчених, досягнення багатьох з яких відомі у всьому світі. На території сучасної Одеси функціонують понад 20 закладів вищої освіти, половина з яких має статус «національний». Великий науково-технічний потенціал міста – академії, університети, інститути, науково-дослідні інституційні структури, професійно-технічні коледжі та училища – дозволяють щороку готувати кваліфікованих фахівців, наукові та робітничі кадри за широким спектром спеціальностей та напрямків.

2.2. Напрямки розвитку туристського потенціалу міста

Одеса — славетне місто-курорт, загальновідомий центр медичного туризму, який користується великою популярністю у мешканців всіх областей України та інших країн. Висока кваліфікація одеських лікарів, цілюще повітря, морські пляжі та розвинена туристична інфраструктура роблять Одесу привабливим місцем для лікування, санаторно-курортної реабілітації та відпочинку. На території міста працюють всесвітньо відомий Інститут очних хвороб та тканинної терапії ім. В.П. Філатова, унікальний за своїми лікувальними властивостями грязьовий курорт «Куяльник» та багато інших медичних, санаторно-курортних та оздоровчих закладів високоспеціалізованої медичної допомоги для дітей і дорослих.

Нерідко Одесу вважають туристичною Меккою Півдня України. Задля збереження статусу Одеси як туристичної перлини останніми роками проводилися реставраційні роботи на багатьох видатних пам'ятках архітектури, створювалися комфортні умови для відпочинку, відбувався

розвиток готельно-ресторанного бізнесу. Щороку Одесу відвідували мільйони туристів, а місто привітно зустрічало гостей, пропонуючи для знайомства та відпочинку понад 50 музеїв та галерей, зокрема легендарні Одеські катакомби, десятки театрів та кінотеатрів, пляжі та оздоровчі комплекси, розважальні центри, численні паркі та сквери.

Гості Одеси намагалися обов'язково відвідати перлину архітектури, всесвітньо відомий Одеський національний академічний театр опери та балету, прогулятися Приморським бульваром та оспіваною Дерибасівською, пройтись прославленими Потьомкінськими сходами та відчути свіже морське повітря, відвідавши Одеський порт.

Рис. 11. Одеський національний академічний театр опери та балету, прославлені Потьомкінські сходи

Однією з найбільш вагомих історичних і інтеркультурних особливостей Одеси є її неповторна архітектура. Одеса – одне з трьох міст України з найбільшою кількістю об'єктів, що є культурною та історичною цінністю. Загалом в Одесі понад тисячу пам'яток мають статус об'єктів культурної спадщини.

Славетна архітектура є безцінним надбанням Одеси й відображає історію та багатогранну культуру міста. У створенні неповторної одеської спадщини брали участь представники десятків національностей. Наразі ця

унікальна спадщина належить не лише Україні, а й Європі, всьому цивілізованому світу [19].

В основному Одеса представлена архітектурою XIX-XX століть: неокласицизм, модерн, постмодернізм, конструктивізм. Перші будівлі в Одесі будувалися в стилі класицизму, вирізнялися раціоналізмом та скупістю декору. Багатонаціональний склад населення призвів до того, що в архітектурі культових будівель відбилосся візантійсько-грецьке вплив, а в плануванні та фасадних композиціях житлових будинків можна зустріти не тільки італійський та французький, а й вірменський декор. Також великий вплив на вигляд міста вплинув на природно-кліматичний характер. Застосування каменю-черепашника визначило кладку з великих блоків та відсутність дрібних деталей. З метою захисту від спекотної літньої спеки, широко застосовували портики, лоджії, криті галереї. Навіть ринкові площі, подібно до давньогрецьких агор, обрамлялися по контуру галереями. У 1820—1830-ті роки. в Одесі спостерігається вищий розквіт ампіру, що відображало економічний зліт міста та його політичну роль, що зростає.

В Одесі знаходяться знамениті Потьомкінські сходи, що мають зараз 192 ступені. Найсвітліший князь Михайло Семенович Воронцов подарував сходи своїй дружині Єлизаветі Ксаверіївні.

За радянських часів сходи були перейменовані на згадку про повстання на броненосці «Князь Потьомкін-Таврійський» у 1905 році, до революції називалися Гігантською (за іншими джерелами — Рішельєвською). Будівництво цих справді гігантських сходів було розпочато в 1837 році і закінчено в 1841 році. Автором проекту був архітектор Ф. К. Боффо, який ретельно розробив пропорції споруди, що відрізняється декількома оптичними ефектами. Піднявшись Потьомкінськими сходами, можна потрапити на Приморський бульвар. Звідси добре видно панораму порту. Уздовж усього бульвару тягнуться чудові архітектурні ансамблі, тут же знаходиться одна з найкрасивіших будівель Одеси, Міська дума.

Рис. 12. Одеська Міська дума та Приморський бульвар

Рис. 13. Приклади пам'яток культурної спадщини України в Одесі:
Шахський палац та Спасо-Преображенський собор

Одеса – місто, географічне розташування якого визначає особливості відпочинку на його території. Нюанси місцевого клімату дозволили створити розвинену туристичну інфраструктуру. Щороку в Одесі відпочиває велика кількість туристів з усіх міст України, а також довколишніх країн.

В Одесі дуже популярним є пляжний вид відпочинку. Це закономірно обумовлено місцем розташування міста та кліматом, властивим Одесі та Одеській області.

Клімат Одеси помірно-морський з рисами субтропічного, з м'якою зимою (з грудня по лютий), відносно затяжною весною та теплим довгим (з травня по вересень), нерідко дуже спекотним, влітку та довгою теплою

восени. За класифікацією Кеппен - вологий континентальний (Dfb), близький до субтропічного (Cfa). Випадання опадів розподіляється поступово. Клімат міста відрізняється від клімату інших міст України м'якою зимою та спекотним літом.

Середньорічна температура становить $+10,7^{\circ}\text{C}$, середньорічна кількість опадів - 451 мм.

Курортне місто Одеса омивається Чорним морем та географічно знаходиться на півдні країни. Місцевий клімат дуже позитивно впливає на організм і загальне самопочуття і характеризується як помірно континентальний. Завдяки цьому тут дуже спекотне літо, а зима відрізняється порівняно помірною погодою без аномалій. Одеса є одним із найбільш сонячних курортів: у середньому за рік буває до 300 безхмарних днів.

Більшість готелів розташовані на березі моря саме з цієї причини. У спекотні дні на пляжах температура може бути некомфортною для тих, хто не любить інтенсивну спеку. Клімат стабілізується за рахунок близькості морського берега: повітряні маси, що йдуть з моря, вносять баланс у спеку Одеси, формуючи прийнятні умови протягом усього року [17, 20]..

На десятки кілометрів простяглися одеські пляжі. Одеські пляжі тягнуться від Кобльова (Миколаївської області) до Дністровського лиману. Більшість пляжів – піщані, пісок привізний.

Пляжі у межах міста, за винятком «Лузанівки» та Чорноморки, укріплені берегозахисними спорудами. Від району пляжу Ланжерон до району мису Аркадія, трохи вище за пляжі та з'єднуючи їх, проходить 6-кілометрова прибережна асфальтована дорога «Траса Здоров'я», закрита для автомобільного руху та призначена для пішохідних та велопогулянок.

Серед пляжів можна виділити такі:

- «Лузанівка» у житловому масиві ім. Котовського;
- Пляжі вздовж «Траси Здоров'я»:

- «Ланжерон» у районі парку імені Т. Г. Шевченка, з 2005 року поряд з ним працює найбільший в Україні цілорічний дельфінарій та океанаріум «Немо»;
- «Отрада» у районі Пирігівської вулиці;
- «Дельфін» у районі Шампанського провулка;
- «Аркадія» - одна з візитних карток міста. На відміну від більшості інших пляжів, Аркадія веде пологий і зручний спуск;
- Пляжі вздовж Фонтанської дороги, що тягнуться від 8-ї до 16-ї станції Великого Фонтану - від пляжу «Чайка» до пляжу «Золотий берег»;
- Пляж «Чорноморка», розташований у селищі Чорноморка, наразі знову Люстдорф, що входить до складу Київського району Одеси. Цей пляж знаходиться за межами Одеської затоки.

Курортна зона Одеси простяглася на десятки кілометрів берегом Чорного моря. Один із найпопулярніших курортно-розважальних районів Одеси — Аркадія, на його території розташовані санаторії, будинки відпочинку, а також водолікарня, курортна поліклініка, туристична база, готелі (Одеса та інші) та численні ресторани, сузір'я нічних клубів та інших розважальних закладів, що працюють у курортний сезон 24 години на добу.

В Одесі та поблизу неї, а також на захід від Дністра вздовж узбережжя Чорного моря розташовується група бальнео-грязевих, бальнеокліматичних та кліматичних приморських курортів державного значення. Лікувальні засоби:

- лікувальні мулові грязі;
- ріпа лиманів;
- морські та штучні мінеральні ванни на морській воді (вуглекислі, сірководневі, радонові, кисневі, азотні);
- морські купання;
- сонячні та повітряні ванни (талассогеліотерапія);

- виноградолікування.

Основні курорти Одеси:

- Бальнео-грязеві та кліматичні:
 - Аркадія (санаторії для хворих із захворюваннями серцево-судинної та периферичної нервової систем, опорно-рухового апарату, органів дихання не туберкульозного характеру; дорослі та дитячі протитуберкульозні санаторії),
 - Куяльницький (санаторії, грязеводолікарня),
 - Лермонтовський (санаторій — база клінік Одеського інституту курортології — для хворих із захворюваннями серцево-судинної та нервової систем, опорно-рухового апарату; бальнеогрязелікарня, будинок відпочинку, пансіонати),
 - Холодна Балка (санаторій для дітей з наслідками поліомієліту та ревматизмом у неактивній формі);
- Бальнеокліматичні:
 - Великий Фонтан (спеціалізований санаторій з водолікарнею для хворих із захворюваннями органів травлення, неврологічний санаторій, протитуберкульозні дорослі та дитячі санаторії),
 - Затока (санаторій для дітей з кістково-суглобовим туберкульозом, пансіонати),
 - Лузанівка (санаторії, піонерські табори),
 - Приморське,
 - Чорноморка (на обох курортах – протитуберкульозні санаторії для дітей та дорослих);
- Грязьові та кліматичні:
 - Лебедівка,
 - Сергіївка

Відпочиваючі можуть поєднувати відпочинок в Одесі з лікуванням: так, прямо на Французькому бульварі знаходиться всесвітньо відомий Інститут очних хвороб та тканинної терапії імені В. П. Філатова та низка санаторіїв.

Найчастіше туристи приїжджають до Південної Пальміри для того, щоб поніжитися на сонці та відпочити на морі, сприймаючи Одесу виключно як пляжний курорт. Такий підхід є популярним усередині України.

При цьому слід зазначити, що туристичне позиціонування Одеси однозначно виходить за межі пляжного курорту. Туристи мають вагомі аргументи для того, щоб приїжджати до Південної Пальміри в будь-яку погоду і, головне, повертатися сюди знову і знову.

Для цього є всі причини. Наприклад старовинна архітектура Одеси. Це унікальне історичне надбання. Знамениті одеські дворики з їхнім благородним шармом. Тут екскурсії найчастіше торкаються лише розкручених місць. Але існує безліч двориків, оспіваних багатьма поетами та письменниками, їх необхідно упорядковувати і відновлювати. Адже вони можуть стати must-see пам'яткою і невід'ємним елементом всіх туристичних візитів.

Ще у світовій практиці драйвером стає подієвий туризм. В Одесі за рік проводиться безліч концертів та виставок – це факт. Але потрібен якісно новий рівень – якнайбільше таких заходів, як Одеський кінофестиваль, який претендує на статус «східноєвропейських Канн», або фестивалю класичної музики «Odessa Classics».

Рис. 14. Приклади фестивалів для подієвого туризму в Одесі

Зрештою, гастрономічний туризм. Одеса має власну самобутню кухню, яку потрібно грамотно «запакувати» та «продати». Тут проживають представники різних національностей і кожна з них внесла свій внесок, створивши унікальну одеську кухню. Варто позитивно відзначити перші кроки у цьому напрямку – нещодавно розпочали розробку гастрономічного маршруту «Дороги вина та смаку» [21] за підтримки ЄС.

Одеса має величезний потенціал для того, щоб бути туристичним центром і вийти далеко за рамки пляжного курорту. Одним із цих напрямків є музейна складова, про яку ми розповімо далі.

2.2.1. Музейна складова екскурсій містом

Одеса — місто, яке багате своєю історією, культурою та архітектурою. Воно таїть в собі безліч унікальних місць, які неодмінно потрібно відвідати не тільки кожному місцевому жителю, але і туристу. Одними з таких місць є музеї, які дозволяють дізнатися багату історію минулого.

Напевно, кожній допитливій людині хочеться дізнатися про далеке і загадкове минуле. Музей — це саме те місце, де людина забуває про все і

повністю занурюється в дивний світ минулого. Тут людина може доторкнутися до таємниць минулого своєї країни та всього людства.

Музей виступає одним з головних культурних центрів. Крім класичних історичних, в Одесі є величезна кількість і інших цікавих та незвичайних музеїв, які допоможуть дізнатися відвідувачам більше про сучасне мистецтво, про науку, літературу та кіно, відвідати музей воскових фігур і музей цікавою науки, побувати в музеї футболу та інших не менш цікавих культурних центрах.

Музейний фонд Одеси надзвичайно багатий і різноманітний. У стінах знаменитої «Перлини біля моря» можна знайти все: від солідних музейних установ до розважальних експозиційних центрів. Втім, хто б сумнівався, що головна туристична столиця пострадянського простору може бути чим-небудь обділена [22].

Музеї Одеси — ушлавлена сторінка життя великого культурного центру на півдні сучасної України. Вже в перші десятиліття розбудови міста тут зафундували перший театр (архітектор Тома де Томон) і перший музей, який з'явився у 1825 році. Багата історія міста спричинила появу цілої низки музейних закладів з зображенням різноманітних галузей мистецького і культурного життя.

Далі ми наведемо приклад семи кращих музеїв Одеси, а деякі з них ми покажемо на власні очі у майбутній екскурсії, що розробляється нами.

Таблиця 2.1

Сім найкращих музеїв Одеси

№	Назва музею та короткий опис
1	Археологічний музей [23] – найстаріший музей Одеси та України, заснований у 1825 р. Цінність музею – колекція матеріалів щодо Північної частини Причорномор'я. Фонд налічує понад 170 тис. артефактів історії Південного регіону. Серед них можна побачити зброю, прикраси та предмети побуту часів Скіфської, Трипільської та Черняхівської культур. Найдавніші експонати відносяться до II тис. до н. Крім того, тут зібрано єдину в Україні колекцію

	старожитностей з Єгипту, Греції, Кіпру. Будівля музею є пам'яткою архітектури, зведена у 1883 р.
2	Історико-краєзнавчий музей [24] – музей присвячений історії міста Одеси. Розташований у колишньому особняку Новікова, побудованому 1876р. Олександр Новіков – промисловець із сім'ї спадкових купців. У 1907р. будівля була орендована Одеськими комерційними зборами. У радянські часи тут розміщувалися різні державні установи, з 1956р. - Одеський державний історико-краєзнавчий музей. Фонд музею вважається одним із найкращих в Україні. Серед експонатів — документи, підписані Катериною II, Потьомкіним, Суворовим, де Рібасом та Ланжероном, проекти будівель міста, живопис, ікони, зброя, предмети побуту Одеського краю та багато іншого.
3	Музей західного та східного мистецтва [25] – створений у 1924 р. Основну цінність становлять твори західноєвропейського мистецтва XV-XX ст. - живопис, графіка, скульптури, порцеляна, гобелени,
	Продовження таблиці 2.1
№	Назва музею та короткий опис
3	меблі та інше. Серед шедеврів, що зберігаються у музеї, відзначають роботи Халса («Євангеліст Лука», «Євангеліст Матвій») та Караваджо («Взяття Христа під варту»). Сама будівля зведена у 1858 р. і відома як колишній палац графа Абази, є пам'яткою архітектури. Особняк збудований у стилі еклектики, служив місцем для проведення балів.
4	Музей Одеського порту ім. Ф. де Волана [26] — розповідає про будівництво Одеси як морського торговельного порту. У музеї зібрано рідкісні документи, карти, план-схеми розвитку порту. Крім того, в музеї знаходиться колекція макетів кораблів, які раніше зберігалися в музеї морського флоту України. Замовивши екскурсію, відвідувачі зможуть відвідати музей, а також покататися мікроавтобусом по всій території морського порту і побачити його потужну інфраструктуру. Одеський порт – це не лише візитна картка міста та одна з головних його пам'яток, а й свого роду музей під відкритим небом.
5	Музей кіно [27] — розташований на території Одеської кіностудії, присвячений кінематографічній діяльності в Одесі. Тут зібрано тисячі матеріалів, починаючи з зародження кіностудії і до наших днів. Серед експонатів — газети та журнали про кіно з 1900 р., ескізи декорацій та костюмів, знімальні та звукозаписні апарати, плакати та ін. Одеська кіностудія створена у 1922 р. Засновником кінематографу в Одесі вважається фотограф Гроссман, який у 1907 р. зняв перші кінострічки і створив ательє «Мірограф», яке згодом стало кінофабрикою. Пізніше в Одесі з'являються кіноательє "Мізрах" та кінофабрика Борисова. У

	1918р. великий кінопромисловець купець Харитонов збудував знімальний павільйон на Французькому бульварі, 33. З приходом радянської влади приватні кінофабрики були націоналізовані, а на їх базі створено кіностудію — Одеську кінофабрику. Саме тут було знято фільми «Місце зустрічі змінити не можна», «Вертикаль», «Капітан Немо» та ін.
	Кінець таблиці 2.1
№	Назва музею та короткий опис
6	Одеський художній музей [28] – відкритий з 1899 р. та розташований у Палаці Нарішкіних-Потоцьких. У музеї представлено живопис, графіка, скульптура, предмети декоративно-ужиткового мистецтва. Цінним вважають іконопис XVI-XVIII ст., а також картини видатних майстрів XIX ст., Серед яких роботи Айвазовського, Шишкіна, Рєпіна, Левітана, Врубеля та інших відомих художників. Палац Потоцьких збудований у 1828 р. і є пам'яткою архітектури. Під основним будинком є підвали, в одному з яких влаштований підземний грот, відкритий для відвідування. Потрапити в грот можна, замовивши попередньо екскурсію.
7	Одеський літературний музей [29] – заснований у 1977 р. та знаходиться у будівлі Палацу Гагаріних. Особняк зведений у 1850-х, є пам'яткою архітектури. Особливо вражає багатство внутрішнього оздоблення, зокрема Золотий зал, де проводяться творчі вечори та концерти класичної музики. Серед експонатів представлені книги, рукописи, фотографії, особисті речі письменників, які жили в Одесі чи творчість яких пов'язана з містом. У внутрішньому дворі відкрито Сад скульптур сучасних майстрів, присвячений письменникам та його літературним героям.

2.2.2. Цікаві локації для екскурсійного показу для гостей ОНТУ

Одеський національний технологічний університет (ОНТУ) [31] має довгу історію, насичену яскравими подіями, своїми героями та традиціями. Ця довга історія почалася ще далекого 1902 року, коли 20 жовтня була заснована Одеська школа борошномелів [30]. Першим директором школи було призначено професора В. С. Кнабе, який прибув із Харкова.

Першим і єдиним у країні вищим навчальним закладом зернопереробного профілю став Технікум технології зерна й борошна, відкритий 22 червня 1922 року на базі Одеського млиново-технічного училища. 1922 року керуючим технікуму був призначений видатний фахівець, інженер-борошномел, професор Костянтин Андрійович Богомаз та керував ним до 1929 року.

Назви вузу у різні роки:

- Одеська школа борошномелів (1902);
- Одеське млиново-технічне училище (1909);
- Технікум технології зерна та борошна (1922);
- Одеський політехнікум технології зерна та борошна (1928);
- Інститут технології зерна та борошна імені І. В. Сталіна (1929);
- Одеський інститут інженерів борошномельної промисловості та елеваторного господарства (1939);
- Одеський технологічний інститут харчової промисловості ім. М. С. Ломоносова (1970);
- Одеська державна академія харчових технологій (1994);
- Одеська національна академія харчових технологій (2003).
- Одеський національний технологічний університет (2022).

До викладацького складу технікуму входили відомі фахівці-професори К. И. Дебу (органічна хімія), В. Н. Пінегин (гідравліка й гідравлічні установки), А. І. Приббе (теплотехніка), І. Л. Сербінов (мікробіологія). Навчальні заняття проходили в будинку колишнього млиново-технічного училища (вул. Московська, 24). В 1924 році технікум тимчасово перебуває в будівлі гімназії Файга (вул. Щепкина, 5).

В 1925 році колектив технікуму поповнився висококваліфікованими фахівцями борошномельної справи професорами В. Я. Гіршсоном, Л. В. Мінаєвим, Г. Д. Домбровським і іншими. В 1928 році технікум був перетворений в Одеський політехнікум технології зерна й борошна із

трьома факультетами: технологічним, механічним і хлібопекарним. У складі викладачів були професори К. А. Богомаз, В. Я. Гіршсон, Н. Н. Васильєв, Б. А. Николаїв, Н. Н. Зарембо-Падичанский, А. І. Пріббе, кваліфіковані викладачі: П. Г. Демідов, Н. И. Озолін, Г. Д. Домбровський, К. М. Панченко й інші.

Політехнікум в 1929 році був реорганізований в інститут технології зерна й борошна імені Й. В. Сталіна. Його директором став молодий інженер Л. М. Ланда. В інституті функціонувало п'ять факультетів: технологічний, механічний, хлібопекарний, комбікормовий і інженерно-організаторський. У 1930-1931 роках були створені хімічний факультет, вечірній інститут, заочний сектор, екстернат (заочний факультет) і курси підвищення кваліфікації технічних працівників.

Пам'ятник студентам та викладачам ОНАХТ, загиблим під час Німецько-радянської війни

В 1938 році інститут очолив його випускник 1931 року, к.т.н. доцент С. М. Золотарьов. В 1938 році до аспірантури було прийнято 19 осіб. На початок 1940/41 навчального року в інституті навчалося 845 студентів (навчання велося українською та російською мовами). Викладачів було 157 осіб, з них 4 професори й 30 доцентів.

Найважливішою віхою в історії інституту став 1969 рік. У результаті реорганізації двох одеських вищих навчальних закладів — Одеського технологічного інституту (ОТІ) і Одеського інституту харчової й холодильної промисловості (ОІХХП) був утворений фактично новий, найбільший у країні інститут харчового профілю. В 1970 році Рада Міністрів України перейменувала новий інститут в Одеський технологічний інститут харчової промисловості ім. М. В. Ломоносова. У такій якості інститут проіснував до 20 листопада 1994 року, коли йому був присвоєний статус Академії. Із цього часу виш став іменуватися — Одеська державна академія харчових технологій (ОДАХТ) [30 - 32].

Описувати повну історію університету не є можливим у рамках нашої дипломної роботи, оскільки це може зайняти не одну сотню сторінок. Історичні дані наведені для того, щоб у екскурсії для гостей університету, що розробляється нами, її старт розпочався в головному корпусі з історичної довідки та демонстрації університетських потужностей.

Протягом довгої історії університету в ньому працювала величезна кількість видатних людей (прізвища деяких із них були наведені раніше), пам'ять про яких зберігається у наукових працях та історичних книгах та сторінках із життя й існування ОНТУ.

Рис. 15. Одеський національний технологічний університет (ОНТУ)

Більше того, в університеті існує традиція щорічного відвідування поховань видатних діячів ОНТУ, могили яких знаходяться на другому християнському цвинтарі. Цієї щорічної традиції дотримуються президент університету, ректор, проректори та всі провідні науковці та викладачі Одеського національного технологічного університету.

Тому ми вважаємо, що у новій екскурсії необхідно закласти відвідування другого християнського цвинтаря [33] з метою віддати шану видатним діячам ОНТУ та можливістю відвідати історичний цвинтар, де поховані також великі люди, біографія та життя яких безпосередньо були пов'язані з історією міста Одеси.

Розташоване воно в Малиновському районі, на вулиці Люстдорфська дорога, 6. За інформацією обласного департаменту культури, його

заснування розпочалося в середині 1850-х років, коли в Одесі виникла проблема з нестачею площі для поховання.

Рис.16. Ворота Другого християнського цвинтаря
та Храм Святого Димитрія Ростовського

За радянських часів рішенням Одеського обласного виконкому Друге християнське кладовище було прийнято під охорону як пам'ятка історії місцевого значення. На його території поховані одеські чиновники, меценати, купці, діячі культури та науки, герої війн, потьомкінці, лікарі, духовенство тощо.

Зокрема тут спочивають Богомаз Костянтин Андрійович [34] — інженер-технолог, спеціаліст з борошномельної справи, керівник в Одеському млиново-технічному училищі, реорганізованому в 1922 році в Одеський Технікум технології зерна та борошна, професор кафедри Технології зерна та борошна, лікар Володимир Філатов, архітектор Вікентій Прохаска, актор Онисим Суслов, журналіст Борис Дерев'янко, художник Леонід Мучник, піаністка Людмила Гінзбург, винахідник Йосиф Тимченко, математик Олександр Ляпунов, історик та внучатий племінник Йосипа Дерібаса Олександр, редактор "Одеського листка" Василь Навроцький, скульптор Луїджі Йоріні, актор Степан Василько, художник Євген Буковецький, винороб Василь Таїров, письменник Семен Фруг, професор Яків Бардах, лікарка Людмила Олейнікова, художник Киріак Костанді та його учень Павло Волокидін, актор Михайло Водяний, архітектор Андрій

Лисенко тощо. Крім одиночних могил, на території кладовища є понад 100 братських.

Ходять про цвинтар легенди, без яких важко уявити Одесу. Одна з них пов'язана із Тюремним замком. Він розташований одразу навпроти цвинтаря.

Рис.17. Тюремний замок в Одесі

В'язницю збудували 1891 року за проектом пітерського архітектора Томішка. Свого часу там були ув'язнені відомі особи, такі як учасник повстання на броненосці "Потьомкін" Панас Матюшенко, розбійник Павло Бузін («Паска-Грузін») та легенда одеського кримінального світу Михайло Вінницький – Мішка Япончик.

Ходять чутки, що під час перебудови у 1930-х роках 20 століття з в'язниці щоночі виїжджали вантажівки та в'їжджали у ворота цвинтаря. Вони таємно привозили тіла засуджених і безневинно вбитих городян, які зазнали сталінських репресій. Їх сотнями закопували в котлованах без належних обрядів. Пізніше на території знайшли кілька невідомих братських могил того часу.

Навіть сьогодні багато одесити намагаються обминати дорогу між в'язницею та цвинтарем. Кажуть, що біля високих стін Тюремного замку, колючого дроту та сірих бараків іноді спостерігають вияв потойбічних сил. Нібито в туманні дні і ночами там можна розглянути тіні мерців, що розгулюють [35].

На екскурсії по другому християнському цвинтарі гості дізнаються та побачать:

- історію заснування цвинтаря;
- чому залишилися ворота на єврейському цвинтарі;
- камінь пам'яті;
- могили знаменитих одеситів і людей, які творили і працювали в місті, могили видатних діячів ОНТУ;
- склепи відомих родин міста;
- ділянки із похованнями загиблих у Кримську, 1 та 2 світову війну.

Пропонована екскурсія, яка представлена в нашому дипломному проекті, передбачає собі як пішохідні, так й автобусні огляди міста. Тому деякі цікаві локації для екскурсійного показу для гостей ОНТУ можна буде побачити із вікна комфортабельного екскурсійного автобуса. звичайно ж із коментарями від професійного гіда-екскурсовода.

◆ До цікавих локацій, які гості побачать у безпосередній близькості від об'єктів, оглядаючи локацію пішки, ми відносимо наступні:

1). Одеський національний технологічний університет (ОНТУ), короткий опис про який ми зробили раніше у цій главі нашої роботи (див. стор. 65).

2). Другий християнський цвинтар (див. стор. 68).

3). Інститут холоду, кріотехнологій та екоенергетики імені В. С. Мартиновського [44] Одеської національної академії харчових технологій (нині Одеський національний технологічний університет) – структурний підрозділ ОНТУ. Провідний навчальний заклад Одеси у галузі холодильних технологій та енергетики. До 2012 року був самостійним вищим навчальним закладом та називався Одеською державною академією холоду, яка наказом ректора від 31 травня 2012 року увійшла до складу Одеської національної академії харчових технологій як інститут.

Це навчально-науковий центр, який об'єднує три факультети: низькотемпературної техніки і технології; прикладної екології, енергетики та нафтогазових технологій; інформаційних технологій і кібербезпеки.

Інститут, заснований у 1922р., є одним з найбільш авторитетних навчально-наукових установ України, який зробив вагомий внесок у розвиток національної інженерної думки в області холодильної та криогенної техніки і технології.

Багаторічний досвід діяльності інституту переконливо свідчить, що сьогодні висока якість підготовки фахівців забезпечується лише за умови об'єднання навчального процесу і науково-дослідної роботи наукових шкіл і провідних фахівців вищих навчальних закладів.

Діяльність інституту спрямована на формування нової генерації фахівців, на основі фундаментальних і спеціальних знань здатних до творчої роботи.

Навчальний процес спрямований на те, щоб кожен з її випускників міг пропонувати, приймати і реалізовувати технічні ідеї, легко адаптуватися до мінливих умов на виробництві.

Стратегічним напрямком розвитку інституту є робота по впровадженню низькотемпературних інноваційних технологій в Україні та за її межами, забезпечення високого наукового рівня освіти.

Рис.18. Інститут холоду, криотехнологій та екоенергетики

імені В. С. Мартиновського

Інститут холоду увійде до програми огляду для наших гостей з кількох причин: по-перше — це прекрасна гарна будівля зі своїми великими навчальними потужностями, сучасними комп'ютерними лабораторіями; по-друге — будівля ця знаходиться в історичному центрі Одеси, в безпосередній близькості від самого серця міста, і подальше просування екскурсії розпочнеться саме з інституту холоду.

4). Міський сад [45] — парк, розташований у центрі міста Одеса, на вулиці Дерibasівській. Найстаріший громадський парк у місті.

Міський сад називають серцем Одеси. Довгий час сад був не просто місцем для прогулянок, а в ньому кипіло бурхливе суспільне життя. У різні часи Сад носив назву Казенного, Публічного, Одеського, Дерibasівського. У свій час це був сад Лассалю, потім сквер Джордано Бруно.

Сад був розбитий Феліксом Де Рібасом (брат засновника Одеси Йосипа Де Рібаса) в 1803 році на ділянці міської землі, що йому належить, прямо в центрі молодого міста. Через те, що для підтримки саду в порядку та догляду за рослинами у Фелікса не вистачало коштів, він вирішив подарувати саду місту — це сталося 10 листопада 1806 року. Ділянку землі і молоді насадження, що знаходиться на ньому, були передані в міську власність безоплатно.

З боку Дерibasівської вхід до саду охороняє бронзова лєвова родина, яка привезена до Одеси з Франції у ХІХ столітті. Міський сад завжди був місцем обміну новинами, відпочинку. Сюди приходили та приходять послухати духовий оркестр. У Саду можна сісти на лавку з самим Леонідом Утьосовим, побачити і сфотографуватися з головним каменем спотикання Остапа Бендера та Кіси Вороб'янінова - тим самим головним із дванадцяти стільців знаменитого твору Ільфа та Петрова.

У центрі саду виділяється музичний фонтан, струмені якого змінюють висоту в залежності від ритмів і все це в мінливому світлі рамп. Здебільшого

звучать класичні мелодії на сучасний лад. У саду знаходиться літній театр, музичний павільйон, у вихідні виступає духовий оркестр.

Рис.19. Міський сад: Музичний фонтан, ротонда, пам'ятник Л.Утьосову, французький Лев XIX ст., 12-й стілець Ільфа та Петрова

5). Одеський Пасаж [46] — це дивовижне за своєю красою місце, яке обов'язково відвідують одесити, туристи та гості міста. З кожним роком ця пам'ятка, з історією схожою на легенду, приваблює все більше відвідувачів. Старовинна пам'ятка архітектури розташована на переході двох вулиць: Дерибасівської та Преображенської. Готель та криті торгові ряди, пам'ятка історії та архітектури кінця XIX - початку XX століття (збережені до теперішнього часу в оригінальному вигляді та внесені до реєстру пам'яток архітектури).

Рис. 20. Пасаж

Сьогодні Пасаж залишається культовою спорудою, не підвладною часу. Він був і залишається величною пам'яткою історичного минулого, культурної спадщини Одеси, бо вічна краса.

6). Дерibasівська вулиця [47] — одна з центральних вулиць міста Одеса, є однією з головних пам'яток міста.

Вулиця розташована паралельно до Ланжеронівської та Грецької вулиць, між вулицями Преображенської та Польської. Проїжджу частину викладено бруківкою. З кінця ХХ століття більша частина Дерibasівської закрита для руху транспорту і є пішохідною зоною. Дерibasівська є найпопулярнішим місцем гулянь. На Дерibasівській знаходяться численні кафе та магазини. Популярний також і Міський сад, що примикає до вулиці, перший в Одесі.

Свою назву (перш за все італ. *La strata Ribas*) вулиця отримала на честь Хосе де Рібаса, засновника Одеси та її першого градоначальника, чий будинок розташовувався на цій вулиці. Пізніше тут мешкав його брат, Фелікс де Рібас. З 6 липня 1811 року вулиця називається Дерibasівська чи де Рібасівська.

Багато вулиць Одеси славляться своїм неповторним шармом та іміджем, але саме Дерibasівській судилося стати найзнаменитішою з них, і якщо її відвідати, то стає зрозуміло чому.

Дерibasівська — це символ Південної Пальміри і, якщо людина хоче побачити найцікавіші та найкрасивіші пам'ятки Одеси, то варто побувати саме на цій вулиці.

7). Легендарний бар «Гамбрінус» [48] — це яскравий та колоритний, атмосферний та смачний, історичний куточок Одеси. А на сьогоднішній день «Гамбрінус», мабуть, може претендувати на звання найстародавнього закладу Одеси. Ні для кого не секрет, що «Гамбрінус» відомий не лише в Україні та на широких теренах колишнього СРСР, а й у всьому світі. Австралія та Канада, Ізраїль та Франція, Китай та Чукотка, Берег Слонової Кістки і т.д.

Згідно з переказами, спадкоємець одного з королів Німецьких племен, Гамбрівіус, одружився з богинею родючості Ізідою. Та на знак любові подарувала обранцеві рецепт напою, яким він негайно поділився зі своїми одноплемінниками. Так рецепт пива перетворився із подарунка на народне надбання. Згідно з німецькою легендою, у XV столітті ім'я сина короля було зіпсовано настільки, що в результаті стало знайомим нам «Гамбрынусом».

Знаменитий бар знаходиться в безпосередній близькості від Міського саду та Одеського Пасажу.

Рис. 21. Дерibasівська вулиця та бар «Гамбрінус»

8). Одеський національний академічний театр опери та балету [49] – перший театр в Одесі за часом будівництва, значення та популярності, один з найбільших театрів України. Перша будівля була відкрита в 1810 році і згоріла в 1873 році. Сучасна будівля збудована у 1887 році архітекторами Фельнером та Гельмером у стилі нового віденського бароко. Інтер'єр залу для глядачів стилізований під архітектуру пізнього французького рококо. Унікальна акустика підковоподібної зали дозволяє доносити навіть шепіт зі сцени у будь-який куточок зали. Повну реставрацію будівлі театру було завершено у 2007 році.

У театрі диригували П. І. Чайковський, Н. А. Римський-Корсаков, С. В. Рахманінов, співали Федір Шаляпін, Соломія Крушельницька, Леонід Собінов, танцювали Ганна Павлова та Айседора Дункан.

9). Одеський Археологічний музей [23] – найстаріший музей Одеси та України, заснований у 1825 р. (див. стор. 63, табл. 2.1)

Рис. 22. Одеський національний академічний театр опери та балету. Копії відомої скульптурної групи «Лаокоон та його сини» перед будівлею Одеського археологічного музею

10). Йосип Михайлович Дерибас [50] — засновник Одеси, перший градоначальник міста. Пам'ятник Дерибасу виготовлений архітектором О. Князиком, встановили у 1994 році на початку вулиці, яка носить ім'я того ж таки Дерибаса. Бронзова скульптура зображує адмірала з планом міста в руці. Він спирається на лопату, що символізує участь у плануванні та будівництві Одеси.

Рис. 23. Йосип Михайлович Дерибас та пам'ятник на його честь

◆ До цікавих локацій, які гості побачать з екскурсійного автобуса, ми відносимо наступні:

- 1). Вже згадана раніше будівля Тюремного замку [35] (див. стор. 70);
- 2). Будівля залізничної станції Одеської залізниці, вокзал станції – головний залізничний вокзал міста Одеси (Одеса-Головна) [36] (див. стор. 51, Рис. 10) .

Перший вокзал був збудований у 1884 році, існуюча будівля збудована у 1952 році. Розташований на Привокзальній площі між Куликовим Полем та Привозом.

Перша будівля була будівля у вигляді букви «П», звернена короткою частиною з головним входом на Привокзальну площу по осі вулиці Пушкінської. Потяги входили між довгими флігелями, де були розташовані платформи та упиралися у короткий флігель. Такий вокзал, тупикового типу, вийшов через те, що в Одесі залізничні лінії справді закінчуються — далі море.

Будівлю вокзалу зруйновано під час Великої Вітчизняної війни у 1944 році та відновлено у 1952 році. Проект відновлення вокзалу було розроблено в інституті Київдіпротранс, автори проекту: архітектори Л. М. Чуприн та В. В. Березницький. У 2006 році проведено реконструкцію вокзалу.

Одеський залізничний вокзал було нагороджено орденом.

3). Вулиця Пушкінська, яка починається від Думської площі, закінчується ж Привокзальною площею. Пушкінська вулиця (початкова назва — Італійська) в Одесі знайшла свою назву 25 червня 1880 року. На ній розташувався головний універмаг міста, філармонія, Музей західного та східного мистецтва. Пушкінська, як і деякі інші старі вулиці Одеси, вимощена бруківкою. Незважаючи на солідний вік, це дорожнє покриття анітрохи не втратило свого первозданного вигляду, навпаки — воно набуло благородного блиску старовини і відшліфувалося тисячами підосів.

Колись ця вулиця претендувала на звання однієї з центральних, але в міру збільшення міста респектабельні організації та дорогі магазини

влаштувалися на сусідніх проспектах та площах. Завдяки цьому тут, як і на Приморському бульварі, збереглося досить старовинних будівель, багато сучасних будов також відбудовуються в традиційному стилі.

4). Спасо-Преображенський Одеський кафедральний собор [37] (див. стор. 57, рис.13). Найбільший православний храм Одеси із трагічною, але великою історією: закладений (початковий будинок) у 1794 році, освячений у 1808 році, зруйнований у 1936 році. Після відтворення на колишньому місці на початку 2000-х років освячений (за чином великого освячення) 21 липня 2010 року.

5). Соборна площа [38], що знаходиться неподалік від Спасо-Преображенського Одеського кафедрального собору — одна з головних площ Одеси, в історичному центрі міста. Має форму неправильного п'ятикутника. Утворена перетином Преображенської, Садової, Коблевської, Лева Толстого вулиць. З 2005 року на площі знаходиться виставка-продаж робіт одеських художників та туристичних сувенірів.

Рис. 24. Соборна Площа та Свято-преображенський собор

б). Парк культури та відпочинку імені Тараса Шевченка [39]. Наприкінці XVIII століття, у 1795 році, в районі мису Ланжерон існували фортифікаційні укріплення — Одеська фортеця. В центрі фортеці був розташований курган з Андріївським бастіоном. У 1811 році фортеця була

реорганізована у карантин. В межах карантину було організоване Карантинне кладовище.

На планах міста середини ХІХ століття район карантину позначений як «Кріпосний сад». Так, згідно із планом архітектора Ф. Боффо від 1840 року, на місці карантину мав бути споруджений парк. Однак сад належав військовому відомству, а не місту, тому залишався занедбаним.

7 вересня 1875 року парк нарешті був відкритий, а 10 вересня офіційно названий Олександрівським, на честь відвідування Одеси імператором Олександром ІІ, який власноруч посадив на честь відкриття парку дуб.

З вікон автобуса наші гості зможуть побачити пам'ятник Великому Кобзарю — Тарасу Григоровичу Шевченку (було встановлено у 1966 році).

8). Пам'ятник Григорію Маразлі.

Григорій Григорович Маразлі [40] (25 липня 1831 - 1 травня 1907) - одеський громадський діяч та філантроп, міський голова у 1878-1895 роках.

За досягнення Г.Г. Маразлі перед містом 23 листопада 1895, ще за його життя, його ім'я отримала вулиця, що примикає до парку ім. Шевченка.

Рис. 25. Пам'ятники Тарасу Шевченку та Григорію Маразлі

21 грудня 1895 року він став Почесним громадянином Одеси. У незалежній Україні на честь Г.Г. Маразлі були відкриті меморіальні дошки з'явилися на будинку на вулиці Пушкінській 4, де жив Григорій Григорович, та на стінах Художнього музею, будинок якого подарував місту Маразлі.

У 2003 році на згадку про мера-мецената в Одесі було засновано Почесну нагороду імені Григорія Маразлі. Цим знаком вшановують громадян України та іноземців за значний внесок у розвиток Одеси, активну громадянську позицію та меценатську діяльність Кавалери трьох ступенів знаку прирівнюються до володарів звання "Почесний громадянин Одеси".

9). Французький бульвар [41]. Французьким бульваром було названо у 1902 році на честь візиту імператора Миколи II до Франції.

На плані міста 1814 нинішній Французький бульвар вказаний як Хуторська дорога. Після початку освоєння приморських артезіанських вод ця вулиця стала називатися Малофонтанскою дорогою (на території Малий Фонтан), потім — Малоаркадіївською дорогою (на території Аркадія). 1820 року французький ботанік Карл Десмет заснував тут Ботанічний сад. Окрім розведення екзотичних рослин у саду влаштовувалися бали, народні гуляння, стрибки, ігри в теніс, на початку 1830-х років місцеві жителі спостерігали тут запуск повітряної кулі.

За радянських часів приватні володіння були націоналізовані, у багатьох з них було влаштовано санаторії та будинки відпочинку (санаторії «Аркадія», «Україна», «Росія», імені Чкалова та інші).

10). Одеська кіностудія художніх фільмів [42]– українська, раніше радянська кіностудія, розташована в Одесі. Один із двох центрів кіновиробництва на території України (інший — у Києві)

У 1907 році фотограф Мирон Йосипович Гроссман на дачній ділянці свого брата (Французький бульвар, 16) створив приватне кіноательє «Мірограф». 1918 року на ділянці № 33 на бульварі свою будівлю збудував один із найбільших кінофабрикантів, харків'янин Дмитро Харитонов, ним планувалися зйомки фільмів за участю Віри Холодної, яка працювала в його бригаді. Так починала створюватись Одеська кіностудія.

Студія довгі роки була стартовим майданчиком для молодих кінематографістів. Тут дебютували та працювали Генріх Габай, Євген

Ташков, Петро Тодоровський, Кіра Муратова, Георгій Юнгвальд-Хількевич, Станіслав Говорухін та багато інших режисерів.

Саме тут було знято фільми «Місце зустрічі змінити не можна», «Вертикаль», «Капітан Немо» та ін.

На території кіностудії розташовано музей кіно Одеського відділення Національної спілки кінематографістів України (див. табл. 2.1, стор. 63).

11). 1938 року на Французькому бульварі було відкрито Інститут експериментальної офтальмології (нині — Інститут очних хвороб та тканинної терапії імені В. П. Філатова Національної академії медичних наук України) [43]. Найбільший в Одесі та в Україні, один із провідних у Європі офтальмологічний центр. Будівля є пам'яткою культурної спадщини України.

На бульварі зберігся багато в чому завдяки турботі засновника Інституту офтальмології — Володимира Філатова, Храм Святих мучеників Адріана та Наталії.

Рис. 26. Будівлі Одеської кіностудії

і Інституту очних хвороб та тканинної терапії імені В. П. Філатова

Звичайно ж, протягом цієї екскурсії гості побачать безліч різних об'єктів та архітектурних пам'яток Одеси, але ми вважаємо, що опис та коротка розповідь про зазначені нами об'єкти будуть цілком достатніми та інформативними для успішної, пізнавальної та цікавої екскурсійної події.

Висновки до розділу 2

Місто Одеса – один з головних економічних центрів України, сучасний транспортно-логістичний вузол з розвиненою інфраструктурою; морський порт з потужним промисловим комплексом; великий промисловий, науковий, торговельний, культурний та туристично-рекреаційний центр Причорномор'я. Приморське і прикордонне розташування забезпечує місту і всьому регіону сприятливі можливості для ефективного розвитку міжнародного співробітництва та зовнішньоекономічної діяльності.

Одеса залишилася вірною своїм традиціям та звичаям. Місто, яке завжди славилось своєю самобутністю та гостинністю, сьогодні пишається своєю єдністю. У всі часи, незалежно від національності, одесити вміли боротися за свої права і свободи, об'єднуватися задля захисту свого рідного міста і країни.

Місто сильних та вільних людей наразі згуртувалося ще сильніше у боротьбі за демократію та незалежність України. У часи лихоліття Одеса стала другим домом для тисяч сімей. Бо що може бути ціннішим, ніж збереження життя людей, які прагнуть миру у своїй рідній країні.

Місто з неймовірною історією, споконвічно європейським духом та цінностями залишається неповторним українським містом, де живуть неймовірні люди.

Мешканці міста впевнені, що після перемоги України Одеса знову стане столицею підприємництва, культурною та архітектурною перлиною країни, сучасним європейським містом з унікальним неповторним духом у мирній і незалежній Україні.

РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЕКСКУРСІЙНОЇ ПРОГРАМИ ПО М. ОДЕСА ДЛЯ ГОСТЕЙ ОНТУ

3.1. Формування технологічної карти (для пішохідно-автобусного маршруту)

Завершальним етапом нашої дипломної роботи буде складання екскурсійної програми для гостей ОНТУ.

У процесі своєї діяльності в університеті протягом кожного року трапляється величезна кількість наукових конференцій, форумів, круглих столів, студентських олімпіад тощо.

Всі ці заходи супроводжуються великою кількістю учасників та гостей університету. Це представники наукового світу – вчені, викладачі, звичайно ж студенти, так і представники бізнесу – виробничники, підприємці, бізнесмени.

При цьому слід враховувати, що велика кількість учасників та гостей університету є як одесити, так і приїжджі практично з усіх міст України, а також іноземні гості.

З урахуванням таких даних і спираючись на вже практичний досвід, який існує в університеті, ми розраховуємо на велику групу учасників екскурсії. Це приблизно 50 осіб, така кількість людей обумовлена місткістю в екскурсійному автобусі, який розрахований на 50 місць.

Пропонована екскурсія, яка представлена в нашому дипломному проекті, передбачає собі як пішохідні, так й автобусні огляди міста. Тому деякі цікаві локації з екскурсійного показу для гостей ОНТУ можна буде побачити із вікна комфортабельного екскурсійного автобуса. звичайно ж із коментарями від професійного гіда-екскурсовода.

Загальний відведений час для проведення екскурсії становить 6 годин (з 9:00 до 15:00).

Протягом цієї екскурсії гості вивчать 16 об'єктів. Під час пішохідної частини екскурсії буде можливість зробити фотографії біля об'єктів, під час автобусної частини екскурсії буде можливість дізнатися цікаву інформацію про об'єкти, які будуть видно з вікон автобуса

Отже, група учасників із п'ятдесяти осіб гостей ОНТУ на чолі з професійним гідом-екскурсоводом розпочинають нашу захоплюючу екскурсію біля головного корпусу ОНТУ на вулиці Канатна, 112.

Далі в роботі ми представимо технологічну карту екскурсійного маршруту, зведену до підсумкової таблиці маршруту.

У технологічній карті будуть вказані об'єкти для екскурсійного вивчення та відвідування у послідовному порядку їх відвідування, а також буде вказано час прибуття та вибуття з об'єктів.

Слід врахувати, що таймінги можуть трохи відрізнятись від реальності, все це залежить від завантаженості міських доріг, погодних умов і всіляких форс-мажорних обставин.

Таблиця 3.1

Технологічна карта пішохідно-автобусного маршруту

«Екскурсія для гостей ОНТУ»

Номер та назва об'єкту показу; адреса; спосіб пересування у локації — пішки чи автобусом; події біля локації	Час відвідування	Тривалість за часом (хвилин)
1) ОНТУ, головний корпус (Канатна, 112). Пішки.		
- розповідь про об'єкт, огляд об'єкту	9-00	30
- збір біля автобусу, посадка групи в автобус	9-30	10
Переїзд до наступної локації	9-40	20
2) Другий християнський цвинтар (Люстдорфська дорога, 6). Пішки.		
- розповідь про об'єкт, огляд об'єкту	10-00	30
- збір біля автобусу, посадка групи в автобус	10-30	10

Продовження таблиці 3.1

Номер та назва об'єкту показу; адреса; спосіб пересування у локації — пішки чи автобусом; події біля локації	Час відвідування	Тривалість за часом (хвилин)
Переїзд до наступних локацій, а саме:	10-40	3
3) Тюремний замок (Люстдорфська дорога, 11). Автобус. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобусу	10-43	7
4) Залізничний вокзал (Привокзальна пл., 2). Автобус. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобусу	10-50	10
5) Спасо-Преображенський кафедральний собор та Соборна площа (Соборна площа, 3). Автобус. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобусу	11-05	5
Прибуття до наступної локації. Вихід групи з автобусу й рух пішки по ряду локацій за маршрутом, а саме:	11-10	10
6) Інститут холоду, кріотехнологій та екоенергетики (вул. Дворянська, 1/3). Пішки. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту - комфорт-пауза	11-20 11-35	15 10
Перехід до наступної локації	11-45	5
7) Міський сад (вул. Дерibasівська). Пішки. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту - вільний час для фото та сувенірів	11-50 12-00	10 10

Продовження таблиці 3.1

Номер та назва об'єкту показу; адреса; спосіб пересування у локації — пішки чи автобусом; події біля локації	Час відвідування	Тривалість за часом (хвилин)
8). Одеський Пасаж (Преображенська, 34). Пішки. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту - вільний час для фото та сувенірів	12-10 12-20	10 5
9). Бар «Гамбрінус» (Дерибасівська, 31). Пішки. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту	12-25	5
Перехід до наступної локації по вулиці Дерибасівській	12-30	15
10). Одеський національний академічний театр опери та балету (провулок Чайковського, 1). Пішки. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту - вільний час для фото та сувенірів	12-45 13-00	15 15
11). Одеський археологічний музей (Ланжеронівська, 4). Пішки. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту - вільний час для фото	13-15 13-25	10 10
Перехід до наступної локації	13-35	10
12). Пам'ятник Йосипу Михайловичу Дерибасу (Дерибасівська, 31). Пішки. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту - вільний час для фото	13-45 13-55	10 5
Перехід до екскурсійного автобусу, який очікуватиме групу неподалік від пам'ятника Дерибасу, на куті вулиць Дерибасівської та Качинського	14-00	5

Закінчення таблиці 3.1

Номер та назва об'єкту показу; адреса; спосіб пересування у локації — пішки чи автобусом; події біля локації	Час відвідування	Тривалість за часом (хвилин)
Збір біля автобусу, посадка групи в автобус	14-05	10
Переїзд до наступних локацій, а саме:	14-15	10
13). Парк культури та відпочинку імені Тараса Шевченка та пам'ятник Великому Кобзарю (вул. Маразліївська). Автобус. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобусу	14-35	5
14). Пам'ятник Григорію Маразлі (кут вулиць Маразліївської та Троїцької). Автобус. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобусу	14-40	5
15). Французький бульвар. Автобус. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобусу	14-45	5
16). Одеська кіностудія художніх фільмів (Французький бульвар, 33). Автобус. - розповідь про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобусу	14-50	10
І зрештою коло нашої екскурсії замикається у початковій точці, а саме біля головного корпусу ОНТУ *	15-00	

* Всі наведені в технологічній карті об'єкти були докладно описані нами у другому розділі даної роботи

Далі, на карті міста Одеса, ми графічно покажемо прокладений для екскурсії маршрут.

Слід зазначити, що номери об'єктів з технологічної карти (табл. 3.1) відповідають номерам об'єктів на графічній карті.

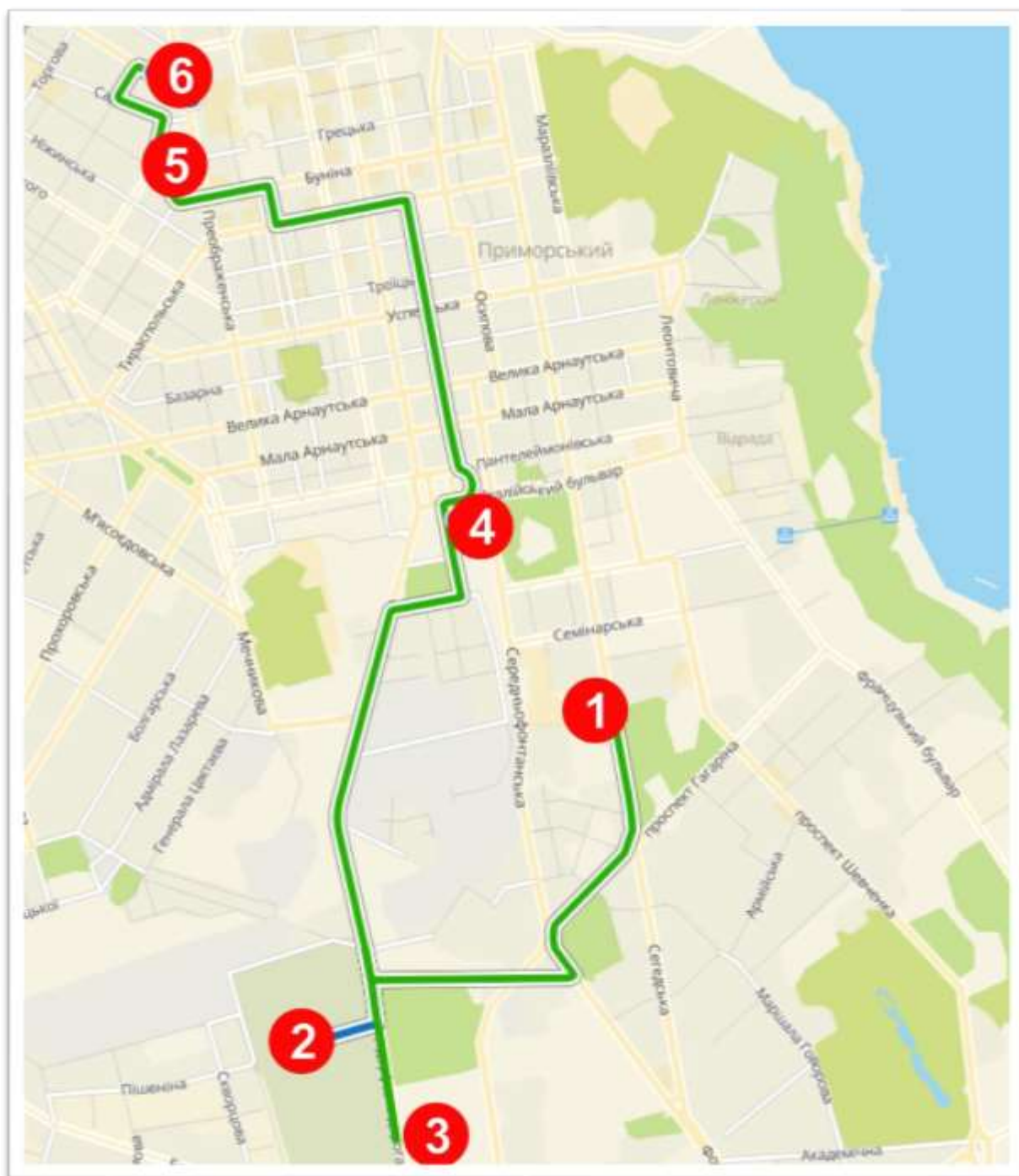

Рис. 27. Перші 6 об'єктів з 16; 9-00 — 11-20;
(від 1-го до 6-го об'єкта ми рухаємося автобусом)

Рис. 29. Після огляду 12-го об'єкту група сідає в автобус; 14-00 — 15-00;
(до кінця екскурсії ми рухаємося автобусом)

3.2. Розрахунки вартості екскурсії

Методика розрахунку ціни турпродукту та турпослуг пропонує розрахунок усіх витрат, пов'язаних із формуванням та реалізацією одиниці турпродукту. У цьому методі розраховуються середні валові витрати чи повна собівартість одиниці турпродукту.

Це система обліку, у якій всі витрати (як змінні, і постійні) розподіляються попри всі види турпродукту. Даний метод дозволяє отримати уявлення про всі витрати організації при формуванні та реалізації одиниці турпродукту. У його основі лежить ряд витрат за способом включення до собівартості окремих видів послуг.

Об'єктом розрахунку служить вартість обслуговування кількох туристів (при груповому типі туру) та одного туриста (при індивідуальному типі туру).

Як правило, для реалізації створеного маршруту розраховуються повна собівартість продукту, що передбачає підрахунок та складання всіх витрат, пов'язаних з розробкою та реалізацією створеного турпродукту. При калькуляції собівартості туристського продукту мають бути враховані прямі та опосередковані статті витрат, з розрахунку вартості групового туру, звідси мають враховуватися такі статті витрат:

- 1) транспортне послуги та обслуговування;
- 2) екскурсійне обслуговування;
- 3) послуги;
- 4) непрямі витрати.

- У нашому випадку, як нам бачиться, витрати на створення цього туру будуть складатися тільки з пункту номер один — «Транспортні послуги та обслуговування».

- Другий пункт «Екскурсійне обслуговування», на наш погляд, може і повинно проводитися силами університету, наприклад, на кафедрі «Туристичного бізнесу та рекреації», на наш погляд, кожен з викладачів якої

є великим професіоналом своєї справи та здатний підготувати та викласти такого роду екскурсію у повному обсязі та з максимально цікавим та пізнавальним текстом.

- Пункти ж 3 і 4 зовсім не передбачені у пропонованій нами екскурсії.

На ринку транспортних послуг було знайдено інформацію про оренду автобуса з водієм, тривалістю на 6 годин.

Рис. 30. Екскурсійний автобус Neoplan Starliner,
55 місць, в оренду з водієм

Neoplan Starliner — транспортний засіб розрахований на 55 місць і підійде для всіляких поїздок. Для комфорту пасажирів є м'які відкидні сидіння, мікрофон, кондиціонер. Вікна мають шторки [51].

Вартість оренди такого автобуса з водієм становить 600 гривень за одну годину.

Як ми вказали раніше, і як видно з технологічної карти екскурсії, орендувати автобус нам доведеться на 6 годин.

Таким чином вартість оренди автобуса становитиме:

$$6 \text{ годин} \times 600 \text{ грн.} = 3600 \text{ грн.}$$

Передбачувана кількість учасників екскурсій — 50 осіб, відповідно вартість поїздки для одного учасника екскурсії складе:

$$3600 \text{ грн.} / 50 \text{ осіб} = 72 \text{ грн.}$$

Висновки до розділу 3

Формування ціни на екскурсію можна провести за формулою:

$Ц = С + П + Н$, де Ц — ціна екскурсії; С — собівартість; П — прибуток; Н — податок на додану вартість (ПДВ).

У собівартість (С) екскурсії включають оплату роботи екскурсовода. Більшість фірм не має екскурсоводів у своєму штаті, а запрошує на одноразове проведення екскурсії, тому одразу робляться відрахування на оплату праці. Якщо екскурсія транспортна — замовляється транспорт і в ціну екскурсії включається вартість транспортних послуг. Якщо є необхідність відвідання музею (в залежності від теми екскурсії), то може враховуватися вартість вхідних квитків і роботи екскурсовода в музеї. Норму прибутку (10—15%) фірма встановлює сама, враховуючи платежі у різні фонди. Підсумувавши всі складові, отримуємо повну вартість екскурсії. В залежності від кількості екскурсантів можна розрахувати вартість екскурсії на одну особу.

В нашому випадку – вартість екскурсії – це витрати на паливо, амортизацію автобуса (при кількості гостей до 18 осіб), додатково оренда автобуса – при кількості гостей більше 18 осіб, оскільки університет має в складі основних засобів на балансі міні автобус.

Вважаємо, що вартість на одну особу-екскурсанта при групі більше 18 осіб від 72 грн – конкурентною ціною:

- Тип обраної екскурсії – пішохідно-автобусна,
- Переміщення по місту – кругове,
- Час проведення – 9.00 – 15.00 (6 годин, в тому числі вільний час для комфорт-пауз, зупинок, фотографування – більше 1 години),
- Кількість об'єктів показу 16.

ВИСНОВКИ

Екскурсія (від латинської *excursio* — прогулянка, поїздка, похід) — колективне відвідування музею, пам'ятного місця, виставки, підприємства тощо; поїздка, прогулянка з освітньою, науковою, спортивною або розважальною метою. Екскурсія — цілеспрямований та запрограмований наочний процес пізнання особою оточуючого. Головна вимога до будь-якої екскурсії — її має проводити висококваліфікований гід, який має ліцензію, видану туристичною владою країни.

У процесі пізнання гід допомагає екскурсантам впоратися з основними задачами екскурсії:

- показати екскурсанту об'єкти (побачити), завдяки яким відкривається тема екскурсії;
- почути про дані об'єкти необхідну інформацію;
- відчувати співпереживання, співучасть з певними історичними подіями;
- оволодіти екскурсантам практичними навичками самостійного спостереження та аналізу екскурсійних об'єктів.

Головним етапом нашої кваліфікаційної роботи було складання екскурсійної програми для гостей ОНТУ. У процесі своєї діяльності в університеті трапляється велика кількість наукових конференцій, форумів, круглих столів, студентських олімпіад тощо. Всі ці заходи супроводжуються великою кількістю учасників та гостей університету. Це представники наукового світу – вчені, викладачі, звичайно ж студенти, так і представники бізнесу – виробничники, підприємці, бізнесмени. При цьому слід враховувати, що велика кількість учасників та гостей університету не є одеситами.

З урахуванням таких даних і спираючись на вже практичний досвід, який існує в університеті, ми розраховуємо на велику групу учасників екскурсії. Це до 50 осіб, така кількість людей обумовлена місткістю в екскурсійному автобусі, який розрахований на 50 місць.

Пропонована екскурсія, яка представлена в цій роботі, передбачає собі як пішохідні, так й автобусні огляди міста. Загальний відведений час для проведення екскурсії становить 6 годин (з 9:00 до 15:00).

Протягом цієї екскурсії гості буде показано 16 об'єктів.

Під час пішохідної частини екскурсії буде можливість зробити фотографії біля об'єктів, під час автобусної частини екскурсії буде можливість дізнатися цікаву інформацію про об'єкти показу.

Одеський національний технологічний університет має довгу історію, насичену яскравими подіями, своїми героями та традиціями. Ця довга історія почалася ще далекого 1902 року, коли 20 жовтня була заснована Одеська школа борошномелів. Першим директором школи було призначено професора В.С. Кнабе, який прибув із Харкова.

Першим і єдиним у країні вищим навчальним закладом зернопереробного профілю став Технікум технології зерна й борошна, відкритий 22 червня 1922 року на базі Одеського млиново-технічного училища. 1922 року керуючим технікуму був призначений видатний фахівець, інженер-борошномел, професор Костянтин Андрійович Богомаз та керував ним до 1929 року.

Ось які назви носив наш університет у різні роки:

- Одеська школа борошномелів (1902);
- Одеське технічне училище (1909);
- Технікум технології зерна та борошна (1922);
- Одеський політехнікум технології зерна та борошна (1928);
- Інститут технології зерна та борошна імені І. В. Сталіна (1929);
- Одеський інститут інженерів борошномельної промисловості та елеваторного господарства (1939);
- Одеський технологічний інститут харчової промисловості ім. М. С. Ломоносова (1970);
- Одеська державна академія харчових технологій (1994);
- Одеська національна академія харчових технологій (2003).

– Одеський національний технологічний університет (2022).

Протягом 120-річної історії університету в ньому працювала величезна кількість видатних людей, пам'ять про яких зберігається у наукових працях та історичних книгах та сторінках із життя й існування ОНТУ.

Більше того, в університеті існує традиція щорічного відвідування поховань видатних діячів ОНТУ, могили яких знаходяться на другому християнському цвинтарі. Цієї щорічної традиції дотримуються президент університету, ректор, проректори та всі провідні науковці та викладачі Одеського національного технологічного університету.

Тому ми вважаємо, що у новій екскурсії необхідно закласти відвідування Другого Християнського цвинтаря з метою віддати шану видатним діячам ОНТУ та можливістю відвідати історичний цвинтар, де поховані також великі люди, біографія та життя яких безпосередньо були пов'язані з історією міста Одеси.

Розташоване воно в Малиновському районі, на вулиці Люстдорфська дорога, 6. За інформацією обласного департаменту культури, його заснування розпочалося в середині 1850-х років, коли в Одесі виникла проблема з нестачею площі для поховання. За радянських часів рішенням Одеського обласного виконкому Друге християнське кладовище було прийнято під охорону як пам'ятка історії місцевого значення.

Зокрема тут спочивають Богомаз Костянтин Андрійович — інженер-технолог, спеціаліст з борошномельної справи, керівник в Одеському млиново-технічному училищі, реорганізованому в 1922 році в Одеський Технікум технології зерна та борошна, професор кафедри Технології зерна та борошна, лікар Володимир Філатов, архітектор Вікентій Прохаска, актор Онисим Суслов, журналіст Борис Дерев'янка, художник Леонід Мучник, піаністка Людмила Гінзбург, винахідник Йосиф Тимченко, математик Олександр Ляпунов, історик та внучатий племінник Йосипа Дерібаса

Олександр, редактор "Одеського листка" Василь Навроцький, скульптор Луїджі Йоріні, актор Степан Василько, та інші видатні люди.

Ходять про цвинтар легенди, без яких важко уявити Одесу. Одна з них пов'язана із Тюремним замком. Він розташований одразу навпроти цвинтаря. В'язницю збудували 1891 року за проектом пітерського архітектора Томішка. Свого часу там були ув'язнені відомі особи, такі як учасник повстання на броненосці "Потьомкін" Панас Матюшенко, розбійник Павло Бuzін та легенда одеського кримінального світу Михайло Вінницький – Мішка Япончик.

Ходять чутки, що під час перебудови у 1930-х роках 20 століття з в'язниці щоночі виїжджали вантажівки та в'їжджали у ворота цвинтаря. Вони таємно привозили тіла засуджених і безневинно вбитих городян, які зазнали сталінських репресій. Їх сотнями закопували в котлованах без належних обрядів. Пізніше на території знайшли кілька невідомих братських могил того часу.

На екскурсії по другому християнському цвинтарі гості дізнаються та побачать:

- історію заснування цвинтаря;
- чому залишилися ворота на єврейському цвинтарі;
- камінь пам'яті;
- могили знаменитих одеситів і людей, які творили і працювали в місті, могили видатних діячів ОНТУ;
- склепи відомих родин міста;
- дільниці із похованнями загиблих у Кримську, 1 та 2 світову війну.

До цікавих локацій, які гості побачать у безпосередній близькості від об'єктів, оглядаючи локацію пішки, екскурсанти відвідують наступні:

- 1) Одеський національний технологічний університет
- 2) Другий християнський цвинтар

3) Інститут холоду, кріотехнологій та екоенергетики імені В. С. Мартиновського

4) Міський сад. Міський сад називають серцем Одеси. Довгий час сад був не просто місцем для прогулянок, а в ньому кипіло бурхливе суспільне життя. У різні часи Сад носив назву Казенного, Публічного, Одеського, Дерibasівського. У свій час це був сад Лассаля, потім сквер Джордано Бруно.

5) Одеський Пасаж

6) Дерibasівська вулиця — одна з центральних вулиць міста Одеса, є однією з головних пам'яток міста. Вулиця розташована паралельно до Ланжеронівської та Грецької вулиць, між вулицями Преображенської та Польської. Проїжджу частину викладено бруківкою. З кінця ХХ століття більша частина Дерibasівської закрита для руху транспорту і є пішохідною зоною. Дерibasівська є найпопулярнішим місцем гулянь. На Дерibasівській знаходяться численні кафе та магазини. Популярний також і Міський сад, що примикає до вулиці, перший в Одесі.

Свою назву (перш за все італ. *La strata Ribas*) вулиця отримала на честь Хосе де Рібаса, засновника Одеси та її першого градоначальника, чий будинок розташовувався на цій вулиці. Пізніше тут мешкав його брат, Фелікс де Рібас. З 6 липня 1811 року вулиця називається Дерibasівська чи де Рибасівська.

7) Одеський національний академічний театр опери та балету.

8) Одеський Археологічний музей

9) Пам'ятник Дерibasу, розбудований архітектором О. Князиком, встановили у 1994 році на початку вулиці, яка носить ім'я того ж таки Дерibasа. Бронзова скульптура зображує адмірала з планом міста в руці. Він спирається на лопату, що символізує участь у плануванні та будівництві Одеси.

До цікавих локацій, які гості побачать з екскурсійного автобуса, ми відносимо наступні:

1) Будівля Тюремного замку

2) Будівля залізничної станції Одеської залізниці, вокзал станції – головний залізничний вокзал міста Одеси (Одеса-Головна). Перший вокзал був збудований у 1884 році, існуюча будівля збудована у 1952 році. Розташований на Привокзальній площі між Куликовим Полем та Привозом. Перша будівля була будівля у вигляді букви «П», звернена короткою частиною з головним входом на Привокзальну площу по осі вулиці Пушкінської. Потяги входили між довгими флігелями, де були розташовані платформи та упиралися у короткий флігель. Такий вокзал, тупикового типу, вийшов через те, що в Одесі залізничні лінії справді закінчуються — далі море. Будівлю вокзалу зруйновано під час Великої Вітчизняної війни у 1944 році та відновлено у 1952 році. У 2006 році проведено реконструкцію вокзалу.

3) Вулиця Пушкінська, яка починається від Думської площі, закінчується ж Привокзальною площею. Пушкінська вулиця (початкова назва — Італійська) в Одесі знайшла свою назву 25 червня 1880 року. На ній розташувався головний універмаг міста, філармонія, Музей західного та східного мистецтва.

4) Спасо-Преображенський Одеський кафедральний собор . Найбільший православний храм Одеси із трагічною, але великою історією: закладений (початковий будинок) у 1794 році, освячений у 1808 році, зруйнований у 1936 році. Після відтворення на колишньому місці на початку 2000-х років освячений (за чином великого освячення) 21 липня 2010 року.

5) Соборна площа, що знаходиться неподалік від Спасо-Преображенського Одеського кафедрального собору — одна з головних площ Одеси, в історичному центрі міста. Має форму неправильного п'ятикутника. Утворена перетином Преображенської, Садової, Коблевської, Лева Толстого вулиць. З 2005 року на площі знаходиться виставка-продаж робіт одеських художників та туристичних сувенірів.

6) Парк культури та відпочинку імені Тараса Шевченка. Наприкінці XVIII століття, у 1795 році, в районі мису Ланжерон існували фортифікаційні укріплення — Одеська фортеця. В центрі фортеці був розташований курган з Андріївським бастіоном. У 1811 році фортеця була реорганізована у карантин. В межах карантину було організоване Карантинне кладовище. 7 вересня 1875 року парк нарешті був відкритий, а 10 вересня офіційно названий Олександрівським, на честь відвідування Одеси імператором Олександром II, який власноруч посадив на честь відкриття парку дуб.

З вікон автобуса наші гості зможуть побачити пам'ятник Великому Кобзарю — Тарасу Григоровичу Шевченку (було встановлено у 1966 році).

7) Пам'ятник Григорію Маразлі.

Григорій Григорович Маразлі (25 липня 1831 - 1 травня 1907) - одеський громадський діяч та філантроп, міський голова у 1878-1895 роках. За досягнення Г.Г. Маразлі перед містом 23 листопада 1895, ще за його життя, його ім'я отримала вулиця, що примикає до парку ім. Шевченка. 21 грудня 1895 року він став Почесним громадянином Одеси. У незалежній Україні на честь Г.Г. Маразлі були відкриті меморіальні дошки з'явилися на будинку на вулиці Пушкінській 4, де жив Григорій Григорович, та на стінах Художнього музею, будинок якого подарував місту Маразлі. У 2003 році на згадку про мера-мецената в Одесі було засновано Почесну нагороду імені Григорія Маразлі. Цим знаком вшановують громадян України та іноземців за значний внесок у розвиток Одеси, активну громадянську позицію та меценатську діяльність Кавалери трьох ступенів знаку прирівнюються до володарів звання "Почесний громадянин Одеси".

8) Французький бульвар. Французьким бульваром було названо у 1902 році на честь візиту імператора Миколи II до Франції. На плані міста 1814 нинішній Французький бульвар вказаний як Хуторська дорога. Після початку освоєння приморських артезіанських вод ця вулиця стала називатися Малофонтанською дорогою (на території Малий Фонтан), потім

— Малоаркадійською дорогою (на території Аркадія). 1820 року французький ботанік Карл Десмет заснував тут Ботанічний сад. Окрім розведення екзотичних рослин у саду влаштовувалися бали, народні гуляння, стрибки, ігри в теніс, на початку 1830-х років місцеві жителі спостерігали тут запуск повітряної кулі.

9) Одеська кіностудія художніх фільмів - українська, раніше радянська кіностудія, розташована в Одесі. Один із двох центрів кіновиробництва на території України (інший — у Києві). У 1907 році фотограф Мирон Йосипович Гроссман на дачній ділянці свого брата (Французький бульвар, 16) створив приватне кіноательє «Мірограф». 1918 року на ділянці № 33 на бульварі свою будівлю збудував один із найбільших кінофабрикантів, харків'янин Дмитро Харитонов, ним планувалися зйомки фільмів за участю Віри Холодної, яка працювала в його бригаді. Так починала створюватись Одеська кіностудія.

10) У 1938 року на Французькому бульварі було відкрито Інститут експериментальної офтальмології (нині — Інститут очних хвороб та тканинної терапії імені В. П. Філатова Національної академії медичних наук України). Найбільший в Одесі та в Україні, один із провідних у Європі офтальмологічний центр. Будівля є пам'яткою культурної спадщини України.

На бульварі зберігся багато в чому завдяки турботі засновника Інституту офтальмології — Володимира Філатова, Храм Святих мучеників Адріана та Наталії.

Наша екскурсія завершується в ОНТУ, на вулиці Канатна 112.

Вважаємо, що вартість на одну особу-екскурсанта при групі більше 18 осіб від 72 грн – конкурентною ціною. Таку ціну ми розрахували при врахуванні оренди автобуса на 50 осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сутність та основні поняття екскурсійної діяльності. URL: http://megalib.com.ua/content/7976_51_Sytnist_ta_osnovni_ponyattya_ekskursi_inoi_diyalnosti.html (дата звернення: 10.03.2023)
2. Екскурсія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Екскурсія> (дата звернення: 10.03.2023)
3. Організація екскурсійних послуг у туризмі. URL: https://tourlib.net/books_ukr/korol-ekskurs1-1.htm (дата звернення: 10.03.2023)
4. Екскурсія: поняття, функції, ознаки класифікації. URL: <https://studfile.net/preview/2957749/> (дата звернення 10.03.2023)
5. Ємельянов Б.В. Екскурсознавство. URL: https://tourlib.net/books_tourism/ekskurs.htm (дата звернення: 10.03.2023)
6. Педагогічний потенціал екскурсії: система розробки та реалізації. URL: <https://studfile.net/preview/9003915/> (дата звернення: 10.03.2023)
7. Сутність, ознаки та функції екскурсії. URL: https://studbooks.net/681398/turizm/suschnost_priznaki_funktsii_ekskursii (дата звернення: 10.03.2023)
8. С.Г. Нездоймінов. Організація екскурсійних послуг. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1588/1/Організація%20екскурсійних%20послуг.pdf> (дата звернення: 10.03.2023)
9. Класифікація екскурсій. URL: https://studme.org/354044/turizm/klassifikatsiya_ekskursiy (дата звернення: 10.03.2023)
10. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг. URL: https://tourlib.net/books_ukr/velychko9-4.htm (дата звернення: 10.03.2023)

11. Закон України «Про туризм». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.03.2023)
12. Правила проведення екскурсійної діяльності. URL: <https://elearn.nubip.edu.ua/mod/book/view.php?id=430789&chapterid=156143> (дата звернення: 10.03.2023)
13. М. М. Покоłodна. Організація екскурсійної діяльності. URL: <https://core.ac.uk/reader/141489400> (дата звернення: 10.03.2023)
14. Етапи підготовки нової екскурсії. URL: https://studbooks.net/640371/turizm/etapy_podgotovki_novoy_ekskursii (дата звернення: 10.03.2023)
15. ГОСТ 28681.1-95 «Туристично-екскурсійне обслуговування. Проектування туристичних послуг». URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=93829 (дата звернення: 10.03.2023)
16. The Historic Centre of Odesa. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/1703/> (дата звернення: 31.03.2023)
17. Місто Одеса. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Одеса> (дата звернення: 31.03.2023)
18. Соціально-економічне положення Одеси — Управління статистики. URL: <https://dilova.com.ua/odessa/sotsialno-ekonomicheskoe-polozhenie-odessyi-upravlenie-statistiki/> (дата звернення: 31.03.2023)
19. Одеса — моє місто. Про місто. URL: <https://omr.gov.ua/ua/odessa/about/> (дата звернення: 31.03.2023)
20. Погода в Одесі: клімат, температура повітря та води в морі. URL: <https://omore.city/articles/130055/pogoda-v-odesse-na-nedelyu-i-mesyac> (дата звернення: 31.03.2023)

21. Дорога вина і смаку Української Бессарабії. URL: <https://lowcost.ua/bessarabian-wine-and-taste-route/> (дата звернення: 31.03.2023)
22. Музеї Одеси. URL: <https://www.hotel-deribas.com/muzei-odessi/> (дата звернення: 31.03.2023)
23. Археологічний музей. URL: <http://archaeology.odessa.ua/> (дата звернення: 31.03.2023)
24. Історико-краєзнавчий музей. URL: <http://www.history.odessa.ua/> (дата звернення: 31.03.2023)
25. Музей західного та східного мистецтва. URL: <https://we-art-museum.3dprostir.com/> (дата звернення: 31.03.2023)
26. Музей Одеського порту ім. Ф. де Волана. URL: https://www.facebook.com/museum.odessa.port/?locale=ru_RU (дата звернення: 31.03.2023)
27. Музей кіно. URL: <https://www.odesafilmstudio.com.ua/ru/services/excursions> (дата звернення: 31.03.2023)
28. Одеський художній музей. URL: <https://ofam.org.ua/> (дата звернення: 31.03.2023)
29. Одеський літературний музей. URL: <https://museum-literature.odessa.ua/> (дата звернення: 31.03.2023)
30. Одеська національна академія харчових технологій. URL: <https://drive.google.com/file/d/1YBdVuJTisxTELlocDALYipiR5fE2ELei/view> (дата звернення: 31.03.2023)
31. Одеський національний технологічний університет. URL: <https://ontu.edu.ua/> (дата звернення: 31.03.2023)
32. Одеський національний технологічний університет. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Одеський_національний_технологічний_університет (дата звернення: 31.03.2023)

33. Другий Християнський цвинтар (Одеса). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Другий_Християнський_цвинтар_\(Одеса\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Другий_Християнський_цвинтар_(Одеса)) (дата звернення: 31.03.2023)
34. Богомаз Костянтин Андрійович. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Богомаз,_Константин_Андреевич (дата звернення: 31.03.2023)
35. Що ви не знали про другий християнський цвинтар в Одесі. URL: <https://od.vgorode.ua/news/sobytyia/a1153460-horod-mertvykh-cho-vy-ne-znali-o-vtorom-khristianskom-kladbishche> (дата звернення: 31.03.2023)
36. Одеський залізничний вокзал. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Одеський_залізничний_вокзал (дата звернення: 31.03.2023)
37. Спасо-Преображенський Одеський кафедральний собор. URL: <https://eparhiya.od.ua/odesskij-spaso-preobrazhenskij-kafedralnyj-sobor/> (дата звернення: 31.03.2023)
38. Соборна площа (Одеса). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Соборна_площа_\(Одеса\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Соборна_площа_(Одеса)) (дата звернення: 31.03.2023)
39. Парк культури та відпочинку імені Тараса Шевченка. URL: https://www.tic.in.ua/?page_id=9596&lang=uk (дата звернення: 31.03.2023)
40. Григорій Григорович Маразлі. URL: <https://usionline.com/nasledie-marazli-cho-sdelal-odin-iz-samyh-izvestnyh-gradonachalnikov-odessy-foto/> (дата звернення: 31.03.2023)
41. Французький бульвар. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Французький_бульвар (дата звернення: 31.03.2023)
42. Одеська кіностудія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Одеська_кіностудія (дата звернення: 31.03.2023)

43. Інститут очних хвороб та тканинної терапії імені В. П. Філатова Національної академії медичних наук України. URL: http://institut-filatova.com.ua/ru/institut_segodnya/ (дата звернення: 31.03.2023)
44. Інститут холоду, кріотехнологій та екоенергетики імені В. С. Мартиновського. URL: <https://ontu.edu.ua/iholod> (дата звернення: 31.03.2023)
45. Міський сад Одеси. URL: <https://planetofhotels.com/guide/ru/ukraina/odessa/gorodskoy-sad-odessy> (дата звернення: 31.03.2023)
46. Пасаж. URL: <https://myod.info/legendarnyj-passazh-istoricheskie-vehi-velichestvennogo-simvola-odessy-26255> (дата звернення: 31.03.2023)
47. Дерibasівська вулиця. URL: <http://otdyhaem.com.ua/odesskaja/odessa/ulica-deribasovskaja/> (дата звернення: 31.03.2023)
48. Бар «Гамбрінус». URL: <http://gambrinus.net.ua/uk/головна/> (дата звернення: 31.03.2023)
49. Одеський національний академічний театр опери та балету. URL: <https://opera.odessa.ua/> (дата звернення: 31.03.2023)
50. Йосип Михайлович Дерibas. URL: <http://odessa-memory.info/index.php?id=334> (дата звернення: 31.03.2023)
51. Автобус Neoplan Starliner, 55 місць. URL: <https://arenda-auto.odessa.ua/260-avtobus-neoplan-starliner.html> (дата звернення: 25.05.2023)

ДОДАТКИ

Додаток А

Додаток А1. ПАСПОРТ ОБ'ЄКТУ ПОКАЗУ № _____

1. Область

2. Попереднє найменування екскурсії в якій використовується об'єкт показу

3. Найменування об'єкту _____

4. Історична подія _____

5. Місцезнаходження об'єкту _____

6. Опис об'єкту

7. Джерело відомостей про об'єкт

8. Стан об'єкту

9. Охорона об'єкту _____

10. Рекомендації _____

11. Додатки

12. Дата складення «__» _____ 202__ р.

13. П.І.Б. та підпис особи яка склала ПОП _____

Додаток А2. Порядок оформлення Паспорту об'єкту показу

№ ПОП формується з двох груп цифр по дві цифри в кожній відокремлених тире та трьох літер у такому порядку: дві арабські цифри першої групи – номер технологічної карти екскурсії до складу якої включено даний об'єкт показу, дві арабські цифри другої групи – порядковий номер об'єкту показу згідно з відповідно. технологічною картою екскурсії; три літери – перші літери найменування області де прокладається маршрут (наприклад: №01-01ДОН).

Розділ 2. «Попереднє найменування екскурсії в якій використовується об'єкт показу».

Вказується попереднє найменування екскурсії згідно з найменування відповідної Технологічної картки екскурсії.

Розділ 3. «Найменування об'єкту».

Вказується найменування об'єкту (первинне і сучасне), а також назва, під якою пам'ятник відомий у населення.

Розділ 4. «Історична подія».

Вказується історична подія з якою пов'язаний об'єкт, дата події.

Розділ 5. «Місцезнаходження об'єкту».

Вказується місцезнаходження об'єкту з прив'язкою до конкретної місцевості, наявні під'їзди до нього, наявність та кількість місць стоянки туристичних автобусів, його поштова адреса, на підпорядкування території місця розташування об'єкту (місто, селище, підприємство і т. д.).

Розділ 6. «Опис об'єкту».

Вказується автор, дата виготовлення, з яких матеріалів виготовлений, текст меморіального напису.

Розділ 7. «Джерело відомостей про об'єкт».

Вказується література, де описаний об'єкт і події, пов'язані з ним, архівні дані, усні перекази, основні роботи і місця зберігання неопублікованих робіт.

Розділ 8. «Стан об'єкту».

Вказується стан схоронності об'єкту, наявність зовнішніх пошкоджень, стан місця розташування, дата останнього ремонту, реставрації; санітарно-гігієнічний стан прилеглої території.

Розділ 9. «Охорона об'єкту».

Вказується на яку організацію покладено, прізвище та посада керівника.

Розділ 10. «Рекомендації».

Вказуються рекомендації щодо покращення наявного стану об'єкту його транспортної та пішохідної доступності, облаштування місця розташування, прилеглої території, в тому числі туристичною інформацією та знаками. При відсутності рекомендацій вказується «рекомендації відсутні».

Розділ 11. Додатки

Вказуються перелік, реєстраційні номери та назва додатків до Паспорту об'єкту показу (фотографії наявного стану об'єкту, схеми місця розташування об'єкту, прилеглої території).

Додаток Б

Наукова складова кваліфікаційної роботи

ПРОГРАМА

Наукової конференції

здобувачів вищої освіти ОНТУ

28-30 березня 2023 року

Тематика екскурсій для гостей міста Одеси

Студент СВО «Бакалавр» ф-ту ТВтаТБ Ольшанська В.С.

Науковий керівник – д.е.н., проф. Меліх О.О.

(№ 20, стор.25 Програми

<https://ontu.edu.ua/download/konfi/2023/Conference-program-Student-conference-and-Food-Technologies-23.pdf>)

13. **Місце регіональних оздоровчо–лікувальних туристичних дестинацій для дітей в умовах нестабільної геополітичної ситуації**
Студентка СВО «Магістр» ф-ту ТВ і ТБ Черноусова
Науковий керівник – проф. Саркісян Г.О.
14. **Шляхи збільшення асортименту еко-туристичних продуктів та послуг**
Студента СВО «Магістр» ф-ту ТВ і ТБ Нікіфорова С.І.
Науковий керівник – проф. Добрянська Н.А.
15. **Перспективи оздоровчого туризму в Румунії**
Здобувач СВО Бакалавр ф-ту ТВтаТБТанов Д.Ю.
Наукові керівники – д.е.н., проф. Саркісян Г.О., к.е.н., старш.викл. Іванченко В.С.
16. **Дунайський винний маршрут. Перспективи та реалізація.**
Здобувач СВО Бакалавр ф-ту ТВтаТБ Баранова Є.О.
Наукові керівники – д.е.н., проф. Саркісян Г.О., к.е.н., старш.викл. Іванченко В.С.
17. **Можливості організації спортивних турів на Закарпатті.**
Здобувач СВО Бакалавр ф-ту ТВтаТБСамотєєва К.О.
Наукові керівники – д.е.н., проф. Саркісян Г.О., к.е.н., старш.викл. Іванченко В.С.
18. **Пізнавальний туризм в Туреччині. Нові туристичні напрямки.**
Здобувач СВО Бакалавр ф-ту ТВтаТБГрадівська А.М.
Наукові керівники – д.е.н., проф. Саркісян Г.О., к.е.н., старш.викл. Іванченко В.С.
19. **Аналіз туристичних ресурсів Балі для організації турів**
Здобувач СВО Бакалавр ф-ту ТВтаТБ Хмельницька М.О.
Наукові керівники – д.е.н., проф. Саркісян Г.О., к.е.н., старш.викл. Іванченко В.С.
20. **Тематика екскурсій для гостей міста Одеси**
Студент СВО «Бакалавр» ф-ту ТВтаТБ Ольшанська В.С.
Науковий керівник – д.е.н., проф. Меліх О.О.

Додаток В

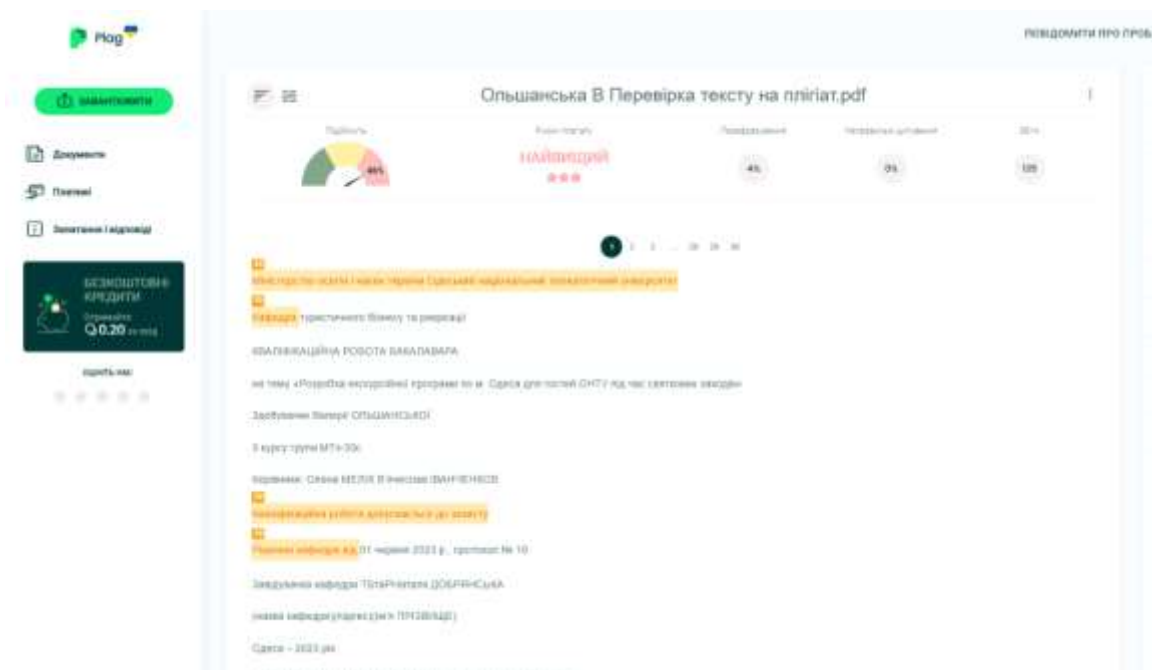
Перевірка тексту на плагіат

Кваліфікаційна робота бакалавра.

Тема: **«Розробка екскурсійної програми по м. Одеса для гостей ОНТУ під час святкових заходів»**

Засіб перевірки plug.com.ua

Унікальність 56 % > 30 %

Керівники _____ Олена МЕЛІХ

_____ В'ячеслав ІВАНЧЕНКОВ

Здобувачка _____ Валерія ОЛЬШАНСЬКА

Додаток Д
Презентація

**Розробка екскурсійної програми по
м. Одеса для гостей ОНТУ під час
СВЯТКОВИХ ЗАХОДІВ**

**Кваліфікаційна робота бакалавра
Валерії Ольшанської**

КЕРІВНИКИ: ОЛЕНА МЕЛІХ, В'ЯЧЕСЛАВ ІВАНЧЕНКОВ

ПЛАН КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

- 1** ЕКСКУРСІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЯК ЧАСТИНА КУЛЬТУРНИХ ТА НАУКОВИХ ВІДНОСИН І ТРАДИЦІЙ
- 2** МІСТО ОДЕСА – МІСТО СТРАТЕГІЧНОЇ ТУРИСТСЬКОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ
- 3** РОЗРОБКА ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЕКСКУРСІЙНОЇ ПРОГРАМИ ПО М. ОДЕСА ДЛЯ ГОСТЕЙ ОНТУ

МЕТА РОБОТИ

Завданням роботи передбачено

охарактеризувати теоретико-методологічні аспекти розбудови та проведення екскурсій,

описати екскурсії – як засіб підвищення культурного та наукового рівня екскурсантів та туристів (гостей Одеського національного технологічного університету,

охарактеризувати м. Одеса – як одну з найважливіших туристичних локацій України,

запропонувати гостям ОНТУ екскурсійну програму по місту.

Метою виконання роботи є розробка екскурсійної програми по м. Одеса для гостей ОНТУ

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ РОБОТИ

Екскурсія

Екскурсія (від лат. *excursio* – прогулянка, поїздка, похід) – колективне відвідування музею, пам'ятного місця, виставки, підприємства тощо; поїздка, прогулянка з освітньою, науковою, спортивною або розважальною метою

ОНТУ 120 років

У 1902 році це було Одеське борошномельне училище, сьогодні Одеський національний технологічний університет

Гості ОНТУ

Науковці, вчені, бізнесмени, студенти різних ЗВО, учасники конференцій, олімпіад, конкурсів, спонсори, партнери, інші стейкхолдери

ЕТАПИ РОЗРОБКИ ТА ПРОСУВАННЯ ЕКСКУРСІЇ

Розробка

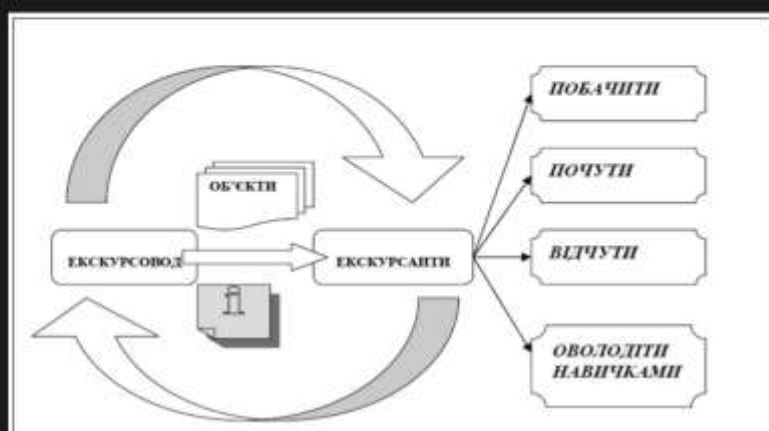
- Цілеполагання
- Орієнтація на екскурсантів
- Вибір об'єктів показу
- Розбудова маршруту

- Розрахунок вартості
- Просування послуги

Просування

СХЕМА ЕКСКУРСІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Заходи ОНТУ

- Ювілеї
- Відкриття нових структурних підрозділів
- Державні нагороди
- Національне визнання
- Конкурси
- Олімпіади
- Професійні свята
- Національні та міжнародні свята
- Тренінги та стажування

НАША ЕКСКУРСІЯ

Тип обраної екскурсії –
пішохідно-автобусна,

Переміщення по місту – кругове,

Час проведення – 9.00 – 15.00
в т.ч. вільний час – більше 1 години

Кількість об'єктів показу 16.

ДО 18 ОСІБ - МІКРОАВТОБУСОМ ОНТУ,
БІЛЬШЕ 18 ОСІБ - ОРЕНДА АВТОБУСА

ОПИС МАРШРУТУ

ОНТУ
головний корпус
(Канатна, 112),
Піщани

01

Перезід

Другий християнський
цвинтар (Люстдорфська
дорога, 6), Піщани

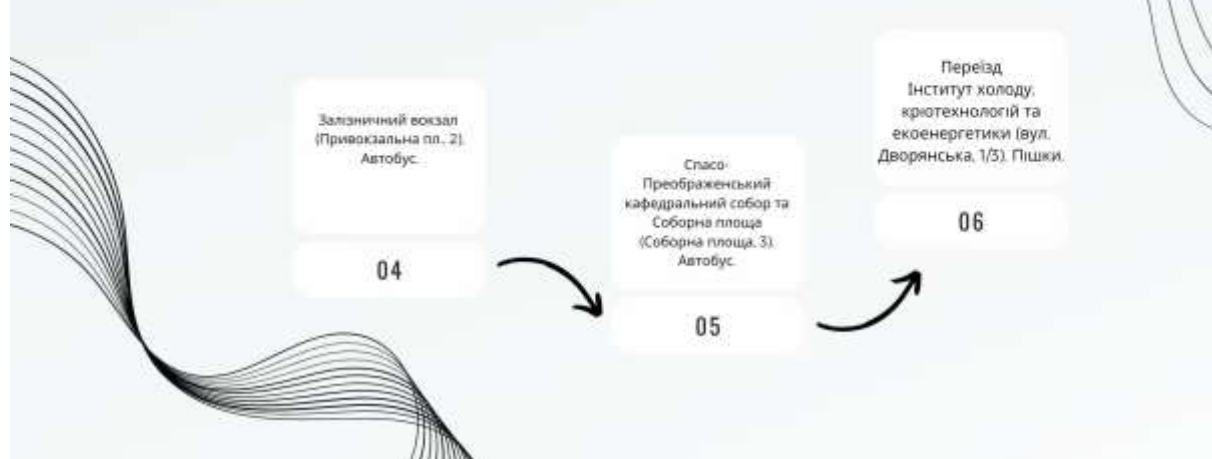
02

Перезід

Тюремний замок
(Люстдорфська дорога,
11), Автобус

03

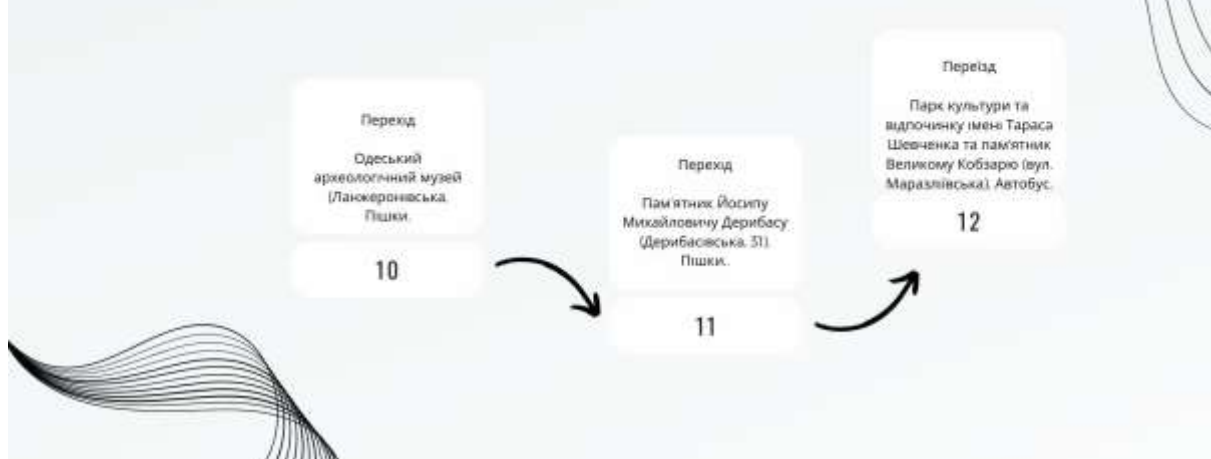
ОПИС МАРШРУТУ

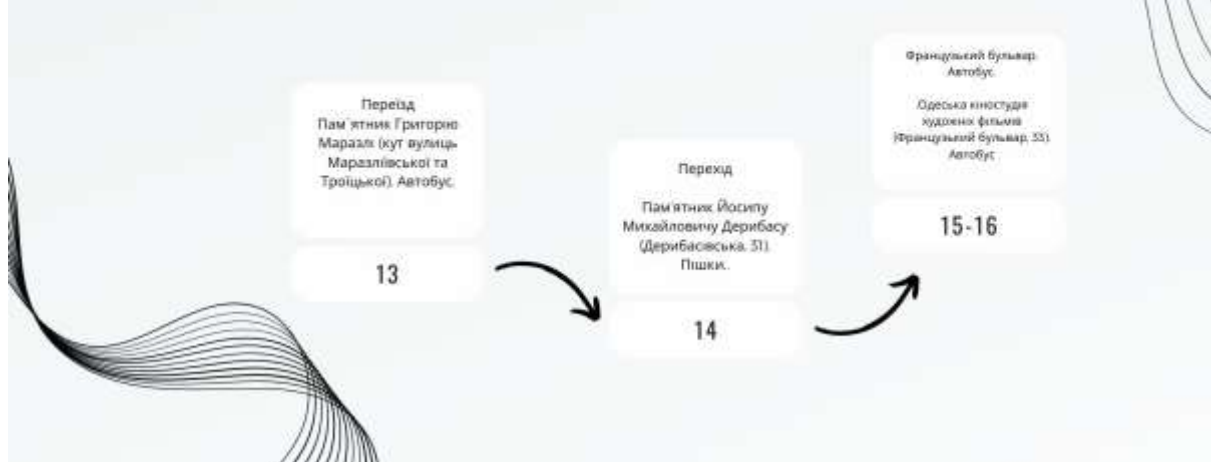
ОПИС МАРШРУТУ

ОПИС МАРШРУТУ

ОПИС МАРШРУТУ

1-6 об'єкти;

Маршрут

9-00 — 11-20

6-12 об'єкти;

11-20 — 14-00

Маршрут

12-16 об'єкти;
повернення в ОНТУ

14-00 — 15-00

Маршрут

ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА

Технологічна карта маршруту автобусного маршруту «Екскурсія для гостей ОБУ»

Пункт та тип об'єкту пошуку, адрес, способи паркування у локації — площа чи автобусна зупинка біля локації	Час виконання	Тривалість за часом (хвилини)
1) ОБУ, головний корпус (Савицька, 112), Паша. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту — зупинка біля автобуса, послідовна група в автобус. Перехід до наступної локації	8-00 8-30	30 20
2) Другий криловоий цех завод (Степівська дорога, 6), Паша. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту — зупинка біля автобуса, послідовна група в автобус. Перехід до наступних локацій, в один	10-00 10-30 10-40	30 30 3
3) Торговий павільйон (Степівська дорога, 11), Автобус. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобуса	10-41	3
4) Залізничний вокзал (Прокішівка вул., 2), Автобус. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобуса	10-50	20
5) Сімейно-Пробірково-Міський інформаційний центр та Сімейна площа (Сімейна площа, 3), Автобус. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобуса	11-05	3
Прибуття до наступної локації Висхідна група в автобус в рух павільйон по ринку локації за маршрутом, в один	11-10	10
6) Інститут зоології, криловоий та експериментальний (вул. Дарницька, 1/3), Паша. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобуса	11-20 11-35	15 10
Перехід до наступної локації	11-42	3
7) Міський сад (вул. Дарницька), Паша. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту — послідовна група в автобус - послідовна група в автобус	11-50 12-00	30 10
8) Сирочинський завод (Пробірково вул., 14), Паша. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту — послідовна група в автобус та сунітра - послідовна група в автобус	12-10 12-20	10 3
9) Заріччя (Дарницька, 14), Паша. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту — послідовна група в автобус	12-21	3
10) Заріччя (Дарницька, 14), Паша. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту — послідовна група в автобус	12-30	15

Пункт та тип об'єкту пошуку, адреса, способи паркування у локації — площа чи автобусна зупинка біля локації	Час виконання	Тривалість за часом (хвилини)
10) Сімейний інформаційний експериментальний центр озер та басейн (Савицька вул., 112), Паша. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту — послідовна група в автобус	12-45 12-00	15 12
11) Сімейний інформаційний центр (Савицька вул., 4), Паша. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту — послідовна група в автобус	11-15 12-25	10 10
Перехід до наступної локації	12-35	10
12) Паша (вул. Дарницька, 11), Автобус. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту — послідовна група в автобус	13-45 12-55	10 5
Перехід до наступної локації	14-00	3
13) Паша (вул. Дарницька, 11), Автобус. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобуса	14-05	10
Перехід до наступної локації	14-15	10
14) Паша (вул. Дарницька, 11), Автобус. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобуса	14-30	3
15) Паша (вул. Дарницька, 11), Автобус. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобуса	14-40	5
16) Французький будинок (вул. Дарницька, 11), Автобус. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобуса	14-45	3
17) Сімейний сад (вул. Дарницька, 11), Автобус. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобуса	14-50	10
18) Сімейний сад (вул. Дарницька, 11), Автобус. - розетка про об'єкт, огляд об'єкту в процесі руху автобуса	15-00	10

ВИСНОВКИ

В цій роботі вважається, що вартість екскурсії — це витрати на паливо, амортизацію автобуса (при кількості гостей до 18 осіб).

додатково оренда автобуса — при кількості гостей більше 18 осіб, оскільки університет має в складі основних засобів на балансі міні автобус.

Вважаємо, що вартість на одну особу-екскурсанта при групі більше 18 осіб від 72 грн — конкурентною ціною

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ

